

Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: “Kimliğin Güvenliği” ve “Güvenliğin Kimliği”

A Constructivist Approach to the Identity
and Security Relationship: “The Identity of the
Security” and “The Security of the Identity”

Helin SARI ERTEM*

Öz

Uluslararası ilişkilerde “sosyal inşa”nın ve “etkileşim”in önemine dikkat çeken konstrüktivist (inşacı) yaklaşım, geleneksel teorilerin güvenlik ve dış politika kavramlarına yüklediği anlamların yeniden gözden geçirilmesi gerektiği iddiasındadır. Konstrüktivistlere göre, kültür ve kimlik gibi soyut unsurlar, güvenlik ve dış politika analizleri üzerinde, uzun yıllar ihmal edilmiş olan, değiştirici ve dönüştürücü bir etkiye sahiptir. Konstrüktivist varsayımlardan yola çıkarak, kimlik ve güvenlik algısının birbiri ile olan yakın ilişkisine odaklanan bu makale, devletlerin ortaya koyduğu dış politikaların, bu iki temel unsur arasındaki etkileşim çerçevesinde analiz edilmesi gerektiğini öne sürmektedir. Devletin “insansılaştırılmasının” mümkün olduğu inancından hareketle, makale, bireyin kimliği ve güvenliğe dair algısı arasındaki etkileşimin bir benzerinin, devletin kimliği ve güvenliğe dair algısı arasında yaşandığını ortaya koymakta ve dış politika analizinde “kimliğin güvenliği” kadar, “güvenliğin

177

Güvenlik
Stratejileri

Yıl: 8

Sayı: 16

* Arş. Gör. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-posta: helinsertem@gmail.com.

kimliği”nin de önem arz ettiğini ileri sürerek, Uluslararası İlişkiler literatürüne özgün bir katkı sağlamaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Konstrüktivizm, kimlik, güvenlik, sosyal etkileşim, ontolojik güvenlik.

Abstract

The constructivist approach, which attaches significance to “social construction” and “interaction” in international relations, claims that the meanings that are given by the traditional theories to the concepts of security and foreign policy must be reconsidered. According to the constructivists, abstract elements like culture and identity have a modifying and transformative effect on security and foreign policy analyses, which had long been ignored. Through constructivist presumptions, this article focuses on the close relationship between identity and security perception and claims that the foreign policies of the states must be analyzed in frame of the interaction between these two basic elements. Relying on the idea that the “anthropomorphization” of the state is possible, this article presents that a similar version of the interaction between an individual’s identity and security perception is being experienced between the identity and security perception of a state and aims to make a unique contribution to the IR literature by claiming that “the identity of the security” is as significant as “the security of the identity” in foreign policy analysis.

Keywords: Constructivism, identity, security, social interaction, ontological security.

Giriş

Yosef Lapid’in Uluslararası İlişkilerde “Üçüncü Büyük Tartışma”(Third Great Debate) olarak tanımladığı görüş ayrılığı,

1980’li yılların sonu ve 1990’ların başı itibarıyla pozitivistlere karşı post-pozitivist düşüncelerin ortaya çıkması ile başlamıştır.¹ “Reflektivistler”² olarak da anılan post-pozitivist yazarlar, işe realist tahlilleri sorgulayarak başlamış; geleneksel kuramların tartışmasız kabul ettiği bazı kavramları varsayım düzeyine indirerek, yeniden tanımlamaya çalışmıştır. Gerçeğin, sosyal çevre ve birey, diğer bir deyişle sistem ve aktör-devletler arasındaki karşılıklı etkileşimin bir ürünü olduğu fikrinden hareket eden, temel olarak post-yapısalcılar ve eleştirel teorikler olarak ikiye ayrılan post-pozitivistler, mevcut uluslararası şartların şekillenmesinde uluslararası ilişkiler teorilerinin önemli bir rol oynadığını öne sürmüştür.

Sadece siyasi aktörlerin değil, bilimsel çalışma yapanların da olayları yönlendirdiğini düşünen post-pozitivistlere göre, mevcut sistemin bu denli katı ve genelde şiddete dayalı yapısında realistlerin “güce”, “silaha” ve “karşılıklı güvensizliğe” olan inançlarının katkısı büyük olmuştur.³ Buna göre önemli olan, etrafımızda olup bitenleri doğrudan kabul etmek yerine, onların gerçekliğini sorgulamak, mevcut kavramları ve durumu eleştirerek, daha iyi şartların yaratılması için ön ayak olmaktır. Uluslararası İlişkiler disiplininde son yirmi yılda damgasını vuran eleştirel teoriler bu türden düşüncelerin geçirdiği

¹Yosef Lapid, “The Third Debate: On the Prospects of International Theory in a Post-Positivist Era”, *International Studies Quarterly*, Vol: 33, No.3, September 1989, 235-254, p.236.

² Uluslararası İlişkilerde pozitivistleri eleştiren bu yeni akımı “reflektivist” olarak tanımlayan ilk kişi neo-liberal Robert Keohane’dir. Neo-liberaller gibi neo-realistlerin çoğu da, kendilerine meydan okuyan post-pozitivistlerden reflektivist diye bahsetmeyi tercih etmekte; bu sayede psikolojideki insanın “yansıtma” özelliğine gönderme yapmaktadır. Buna göre, post-pozitivistler ya da reflektivistler, aslında kendi sahip oldukları açmazları sanki pozitivistler sahipmiş gibi sunmaktadırlar. Bakınız: Vendulka Kubalkova, Nicholas Onuf and Paul Kowert, “Constructing Constructivism”, V. Kubalkova, N. Onuf and P. Kowert (eds.), *International Relations in a Constructed World*, Armonk, M. E. Sharpe, New York, 1998, 3-21, p.18.

³ Jim George and David Campbell, “Patterns of Dissent and the Celebration of Difference: Critical Social Theory and International Relations”, *International Studies Quarterly*, Vol: 34, No.3, pp. 269-293.

evrimin bir sonucudur. Söz konusu düşünce dinamiklerinin ortaya çıkmasında şüphesiz etrafımızı saran sosyal, siyasal ve ekonomik şartlardaki farklılığın büyük etkisi olmuştur. 1990'lar benzer farklılaşmaların yoğun olarak yaşandığı, bireylerin, devletlerin, tüm diğer aktörlerin ve sistemin değişen şartlara uyum sağlamak zorunda kaldığı yıllardır. Uluslararası İlişkiler disiplini bu değişiklikten payına düşeni almıştır.

Bu makale, “kimlik ve güvenlik” ilişkisine ve bunun dış politika analizi içindeki yerine konstrüktivist (inşacı) bir yaklaşımla, yeniden eğilmeyi amaçlamaktadır. Konstrüktivizmin ısrarla üzerinde durduğu “sosyal inşa” ve “etkileşim”, geleneksel teorilerin, güvenlik ve akabinde dış politika kavramlarına yüklediği tüm verili anlamları yeniden gözden geçirmeyi önermekte ve kültür ve kimlik gibi soyut bazı unsurların, güvenlik ve dış politika analizleri üzerinde değiştirici, dönüştürücü bir etki yaratmasını mümkün kılmaktadır. Ulusal kimliğin, ulusal güvenlik ve paralelinde dış politika pratikleri üzerinde önemli bir iz bıraktığını öne süren bu makale, öncelikle konstrüktivizmin temel iddialarına değinmekte, sonrasında ise, bireysel kimlikten yola çıkarak, uluslararası ilişkilerde temel aktör olmaya devam eden devletlerin ulusal kimliklerine ve güvenlik algılarına dair bir okuma yapmaya çalışmaktadır. Makalenin özgün katkısı, kimlik ve güvenlik arasında, “kimliğin güvenliği” kadar, “güvenliğin de kimliğinden” bahsedilmesine imkân veren, çok boyutlu bir ilişki olduğu yönündeki iddiasıdır.

Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşım ve “Kimlik”

İşaretleri uzun yıllardır var olan ancak Soğuk Savaş'ın sonu ve Sovyetlerin yıkılması ile birlikte küresel ölçekte yayılma gösteren ayrılıkçı milliyetçi çatışmalar, sadece siyaset dünyasını değil, Uluslararası İlişkiler disiplinini de zora sokmuştur. Konstrüktivizmin öncülerinden Alexander Wendt'e göre 1990'ların etnik, dinsel ve kültürel çatışmalarıyla yoğrulan bu karmaşık atmosferde, materyalist

ve birey odaklı geleneksel uluslararası ilişkiler teorileri, sistemde oluşan beklenmedik ve büyük değişikliği açıklamakta yetersiz kalmıştır.⁴ Bu da dünyayı eleştirel teorilerin benimsediği fikirler üzerinden anlamlandırmaya çalışan araştırmacıların sayısının hızla artmasına neden olmuştur. Eleştirel teori içinde yer alan post-modernistler, konstrüktivistler, neo-Marksistler ve feministler Uluslararası İlişkiler disiplinde geleneksel teorilerin yarattığı bu boşluğu doldurma iddiasıyla sahneye çıkmış ve dünya üzerinde olup biteni açıklamak için daha iyi bir yöntem sunabilme çabası içine girmiştir. Bu grupların tümünü bir araya getiren temel nokta “dünya siyaseti, sosyal etkileşim sayesinde nasıl inşa ediliyor?” sorusuna duydukları ilgi olmuştur. Bu bağlamda eleştirel teorilerin iki önemli iddiası vardır:

1) Uluslararası politikanın esas yapısı maddi değil, sosyal temellere dayalıdır.

2) Bu temeller aktörlerin sadece eylemlerine değil, aynı zamanda kimlik ve çıkarlarına da şekil verir.⁵

Diğer bir deyişle, eleştirel teorisyenlere göre “bireyin, toplumların ya da devletlerin, içinde buldukları sistem ile karşılıklı etkileşimi”, göz ardı edilmesi değil, önemle üzerinde durulması gereken bir meseledir. Bu bağlamda, aktörlerin sahip oldukları kimlik özellikleri ile eylemleri arasında incelenmesi gereken bir ilişki vardır. Edward Lock, eleştirel teorinin insanları, kendileri ve eylemleri ile ilgili olarak düşünmeye, hayatlarına şekil veren yapı ve unsurların farkında olmaya teşvik ettiğine dikkat çekmektedir.⁶ Tek tip değil,

⁴ Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, p. 4.

⁵ Alexander Wendt, “Constructing International Politics”, Stephen Chan and Cerwyn Moore (eds.), *Theories of International Relations*, Vol: IV, Sage Publications, London, 2005, 201-211, p. 201.

⁶ Edward Lock, “International Politics as Politics: Changing US Foreign Policy Discourse”, Paper Presented at the *Oceanic Conference on International Studies*, ANU, Canberra, 14-16 July, 2004.

özgün bireyler olabilme yolundaki ilk adım, belki de bu farkındalık olacaktır. Yine bu farkındalık sayesinde hâlihazırdaki durumun gerçekliği sorgulanacak; genel kabullerin dışına çıkılabilecektir. Post-pozitivistler bu ve benzeri türden düşünceler eşliğinde, pek çok kavramı otomatik bir kabul olmaktan çıkarmış, sorgulamış ve yapı bozuma uğratmıştır. Bu sayede, “güç”, “güvenlik”, “tehdit” ve “çıkar” gibi, realizmin oldukça popüler kavramlarının yanı sıra, yakın zamana kadar arka plana itilmiş “kültür” ve “kimlik” gibi kavramlar da masaya yatırılabilmiştir. Tüm bu tartışmaların çıkış noktası etrafımızı saran “sözde” gerçekliğin, aslında ne kadarının “doğru” olduğu meselesidir. 1960’lı ve 1970’li yıllarda bilgi ve gerçeklik üzerine yaptıkları çalışmalarla dikkat çeken Berger ve Luckmann, etrafımızda olup bittiğine inandığımız ve bizden ayrı olarak “gerçek” diye algıladığımız şeyin aslında tamamen bizim eserimiz olduğuna dikkat çekmiştir:

“Biyolojik olarak insan yaşadığı dünyayı diğer insanlarla birlikte inşa etmek zorundadır. Bu dünya onun için kesin ve baskın gerçeklik hâlini alır. Sınırları doğa tarafından çizilse de, bir kez inşa edildikten sonra, bu dünyanın kendisi de doğaya karşı belirleyici olmaya başlayacaktır. Karşılıklı sosyal etkileşimle inşa edilen, dünya ve doğa arasındaki bu diyalektikte, insan gerçeği, bu suretle de kendisini üretir.”⁷

Buna göre sokaktaki sıradan bir insan, “bilgisini” ya da etrafını saran “gerçekliği” sorgulama eğiliminde değildir. Yaptığı şey bilgiyi ve gerçeği sorgulamadan almak ve kabul etmektir. Oysa “toplumsal olarak inşa edilen gerçeklik” (socially constructed reality) tezini savunan Berger ve Luckmann’ın dikkat çektiği nokta, bildiğimizi sandığımız ve etrafımızdaki gerçeklik olarak algıladığımız her şeyin aslında sorguya açık bir yapısı olduğudur.⁸ Eflatun’un ünlü mağara benzetmesi de bir anlamda gerçeğin görünen ve görünmeyen yönlerinin sorgulanması üzerinedir. Eflatun’a göre, bazı insanlar hayatları boyunca adeta bir mağaranın içinde, sırtları girişe dönük bir

182

Security
Strategies

Year: 8

Issue: 16

⁷ Peter Berger and Thomas Luckmann, *The Social Construction of Reality*, Penguin Books, New York, 1979, p.204.

⁸ *A.g.e.*, p. 14.

şekilde oturmakta ve gerçeği sadece, mağaranın önünden geçenlerin, mağara duvarlarına bıraktığı gölgeler üzerinden tahayyül etmektedir. Ama aslında gerçek, sadece mağara duvarlarına yansıyanlardan ibaret değildir. Mağaranın dışına çıkma cesareti gösteren birey, farkındalığı arttığı oranda gerçeği kavramakta, hatta kendisinin de bu gerçeği meydana getirenlerden biri olduğunu idrak etmektedir.

Dolayısıyla bilgi de, gerçeklik de insan iradesinden bağımsız yapılar değildir. Bireyler kendi yarattıkları bir dünyada yaşamaktadır ve bu dünyanın aldığı biçim, yine bireylerin iradesinin bir sonucu olmaktadır.⁹ Genelde post-pozitivistler, özelde de ise konstrüktivistler, hazır alarak sorgusuzca kabul ettiğimiz değil, bizim eserimiz olan “gerçeklik” ile ilgilidir. Buna göre sistemi oluşturan tüm faktörleri insanlar, dolayısıyla da devletler, yine sistem ile karşılıklı bir etkileşim sürecinde inşa etmektedir. Bireylerin ve devletlerin dâhil olduğu bu sosyal etkileşim sürecini inceleyen konstrüktivizm de, bir anlamda uluslararası toplumun sosyolojisini yapmaktadır.¹⁰

Konstrüktivizm kavramını Uluslararası İlişkiler alanında ilk kez Nicholas Greenwood Onuf kullansa da¹¹, onu popüler hâle getiren kişi Alexander Wendt’tir.¹² Onuf’un çalışmaları konstrüktivist yaklaşımın felsefi altyapısı, Wendt’in eserleri de bu altyapı üzerine inşa edilen kuramsal girişim olarak ele alınabilir.¹³ Maddi faktörlerin yanı sıra, en az onlar kadar önemli gördüğü normatif faktörlere de vurgu yapan Wendt, siyasi eylemlere yön verdiği inandığı “kimliği” ön plana çekmiş, uluslararası ilişkileri aktörler ile sistem arasında karşılıklı

⁹ Nicholas Onuf, *Worlds of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*, University of South Carolina Press, Columbia, 1989.

¹⁰ Alexander Wendt, “Collective Identity Formation and the International State”, *American Political Science Review*, Vol: 88, No. 2, June 1994, 384-397, p.385.

¹¹ Nicholas Onuf, *a.g.e.*

¹² Onuf ve Wendt’in dışında, Friedrich Kratochwil, Emanuel Adler, Peter Katzenstein and John Gerard Ruggie de önde gelen konstrüktivistler arasında sayılmaktadır.

¹³ Davut Ateş, “Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivizm: Ortayol Yaklaşımının Epistemolojik Çerçevesi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: X, Sayı:1, Haziran 2008, 213-235, s. 230.

sosyal etkileşimin bir ürünü olarak tanımlamıştır. Özellikle 1992’de yazdığı “*Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics*” (Anarşi Devletlerin Ona Verdiği Anlamdır: Güç Siyasetinin Sosyal İnşası) adlı makalesi, Wendt’in, neo-realist Kenneth Waltz’un ünlü “anarşi” tanımına karşı ilk eleştirilerini yansıttığı önemli bir referans kaynağıdır.¹⁴ Bu makaledeki fikirlerini 1999’da yayımladığı *Social Theory of International Politics* (Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi) adlı kitapta daha geniş bir şekilde ele alan Wendt, kısa süre içinde geleneksel ve eleştirel teori arasındaki tartışmalarda en çok adı geçen isimler arasına girmiştir.¹⁵ Konstrüktivizmin en önemli vurgusu devletlerin “sosyal bir varlık”, uluslararası ilişkilerin ise “sosyal bir alan” olduğu düşüncesidir. Bu bağlamda sürekli olarak uluslararası kuralların, normların, kurumların, düşünsel unsurların ve bilişsel faktörlerin siyasi rolüne dikkat çekilmektedir.¹⁶ Realistler, liberaller ve Marksistlerden oluşan baskın yapısalcı akımın aksine, konstrüktivistler sadece yapıyı değil, aktörleri de incelemeye değer bulmuş, birini diğerinden daha önemli saymamıştır. Konstrüktivistler, yapısal değişikliklerin de, devamlılıkların da aktörlere dayandığını öne sürmüştür; aynı şekilde aktörlerin de içinde buldukları sosyal, mekânsal ve tarihsel şartlar ile karşılıklı bir etkileşim içinde olduklarını düşünmüştür.¹⁷

Bu bağlamda, konstrüktivistlerin en temel çıkış noktalarından biri, belki de başlıcası, Uluslararası İlişkiler disiplinine toplumsal ve tarihsel bir perspektif getirmeleridir. Materyal unsurların önemini yadsımaksızın, sosyal dünyanın oluşmasında ve ortaya çıkmasında düşünsel unsurların kurucu rolüne de vurgu yapan konstrüktivistler,

¹⁴ Alexander Wendt, “Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics”, *International Organization*, Vol: 46, No:2, Spring 1992, pp.391-425.

¹⁵ Alexander Wendt, 1999, *a.g.e.*

¹⁶ Mustafa Küçük, “Uluslararası İlişkiler Kuramında Konstrüktivist Dönüşü Anlamak”, *Ege Akademik Bakış*, Vol: 9, No:2, 2009, 771-795, s. 776.

¹⁷ Audie Klotz and Cecelia Lynch, *Strategies for Research in Constructivist International Relations*, Armonk, London: M. E. Sharpe, New York, 2007, p.3.

toplumsal bir nitelik kazanmış olan düşüncelerin dünya politikasındaki rolüne dikkat çekmektedir.¹⁸ Wendt’in ısrarla vurguladığı gibi, devletler her zaman mantıklı olacaktır ancak bu onların geçmiş deneyimlerini çöpe atacakları anlamına gelmez. Tarih önemlidir.¹⁹ Bunun yanı sıra, neo-realist ve neo-liberallerin “güç”, “çıkar” ve “kurumlar” gibi maddi unsurlara odaklanan uluslararası ilişkiler çözümlenmelerine “düşünce” gibi soyut bir unsur da eklenmelidir; çünkü düşünceyi meydana getiren inanç sistemleri ve algılar dış politika yapım sürecini mutlaka etkilemektedir.²⁰

Görüldüğü gibi, konstrüktivizm ile birlikte Uluslararası İlişkiler kuramları, sosyal bir nitelik kazanmaya başlamış, uluslararası ilişkiler sosyal kuramın bir parçası hâline gelmiştir. Wendt’in liderliğinde sosyal etkileşime fazlasıyla önem verdiğini gördüğümüz konstrüktivizm, materyalizmin ve rasyonalizmin bazı temel iddialarına karşı çıkmaktadır.²¹ Örneğin neo-realistlerin ünlü anarşi kavramı, konstrüktivistler için mutlak bir gerçeklik değildir.²² Neo-realistler anarşiyi uluslararası sistemin mutlak gerçeği olarak kabul ederken, onun temel niteliklerini de sanki sistemin asla değişmeyecek karakteri

¹⁸ Mustafa Küçük, *a.g.m.*, p. 777.

¹⁹ Alexander Wendt, 1999, *a.g.e.*, p. 109.

²⁰ *A.g.e.*, p. 92. Bununla birlikte kimi realistlerin ideolojik farklılıkların algılar üzerinde yarattığı etkinin ayırdına varmış olması, geleneksel ve eleştirel kuramlar arasındaki ortak yönler bağlamında altı çizilmesi gereken bir noktadır. Ancak konstrüktivist kuramın önemli isimleri arasında yer alan Ted Hopf’un da hatırlattığı gibi, realistler sadece objektif gerçekten yana oldukları için, bir neo-realistin “algı”lar üzerinde durmasını beklemek pek gerçekçi olmayacaktır. Tehdidin “algılanan güce” (perceived power) dayalı olarak şekilleneceğine dikkat çeken Hopf’a göre, bir ülkenin kimliği ile yakın bir ilişki içinde olan ve farklı şartlar altında değişebilen “algılar”, mevcut, objektif güç oranları aynı kalsa bile tehdidin zaman içinde farklı şekiller almasına neden olabilmektedir. “Sonuçta tehdit, mevcut olan gücü sizin nasıl algıladığımızla ilgilidir.” Görüldüğü gibi, realistlerin genelde göz ardı etmeyi tercih ettiği algılar, konstrüktivistler için önemli anlamlar ifade etmektedir (Ted Hopf ile yapılan kişisel görüşme, İstanbul, 22 Ekim 2009).

²¹ Alexander Wendt, 2005, *a.g.m.*, p.201.

²² Alexander Wendt, 1992, *a.g.m.*

olarak lanse etmektedir. Anarşiyi hiçbir devletin güvende olmadığı bir atmosferin varlığı diye özetleyen Waltz'a göre bu durum uluslararası sistemin yapısı gereği sürekli var olacakken, Wendt'e göre anarşi tamamen geçici bir durum olarak algılanmalıdır. Yine Wendt'e göre anarşi aslında bizim düşüncelerimizden yola çıkarak şekillenmiş, insanların dolayısıyla da devletlerin eylemleri sonucunda meydana gelmiştir. Bir başka deyişle, anarşiyi anarşi yapan, devletlerin ona kazandırdıkları anlamdır. Waltz'un anarşiyi uluslararası sistemin olmazsa olmaz bir şartı olarak görmesine neden olan, devletin güvenliğini, devletin bekasına indirgemesidir. Bu durumda, tıpkı Hobbes'un bireylerle ilgili söylediklerine benzer şekilde, sırf hayatta kalabilme arzuları nedeniyle, devletler savaş ortamını devam ettirmektedir.²³ Oysa Wendt, sosyal etkilere açık bir yapı olarak düşündüğü anarşik sistemde, devletler arasındaki etkileşimin, kimlik ve çıkar tanımlarını etkilediğini belirtmektedir. Ona göre kimlik ve çıkar tanımları da, aynı şekilde devletler arası ilişkiyi etkilemektedir. Bu açıdan, "uluslararası sistemin aktörlerinin ne yaptığı ve ne [kim] oldukları arasında doğrudan bir ilişki vardır".²⁴

Temel, ancak tek aktör olmayan devletler, sahip oldukları toplumun kimliğinden ya da kimliği üzerindeki değişikliklerden etkilenerek, dış politika hareketlerine farklı bir yön verebilir. Hatta "anarşik" olarak tanımlanan sistemi bile anarşik olmaktan çıkarıp, iş birliğine yöneltebilir. Anarşinin nitelikleri aslında, kimliğin ve çıkarların nasıl tanımlandığı ile ilgilidir; dolayısıyla bu tanımlar değişirse, anarşi de bugünkü anlamda bir anarşi olmayacaktır. Yani mevcut düzenin anarşiye dayandığını kabul etse de, Wendt "kendine yardım" (self-help) gibi, anarşik sistemin bazı temel güdülerinin ilelebet var olmayabileceğini öne sürmektedir; çünkü mevcut anarşik yapı, teorisyenlerin de katkısı ile aktörlerin sürekli tekrar ettikleri eylemleri neticesinde bugünkü hâlini almıştır ve aslında değişime açıktır. Bu nedenle de uluslararası sistem ilelebet anarşik kalmak

²³ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, McGraw-Hill, Boston, 1979, p.91-92.

²⁴ Alexander Wendt, 1992, *a.g.m.*

zorunda değildir. Wendt’in dediği gibi, anarşi aslında devletlerin ona verdikleri anlamdır.²⁵

Eleştirel teorilerin en önemli yanlarından biri de bu, “değişime” açık kapı bırakan tutumlarıdır.²⁶ Eleştirel teorisyenlerin büyük kısmı, uluslararası siyasete dair yorumlara, son 700 yıldır realizmin damga vurduğunu kabul etmektedir ancak bu, savaş ve güce dayalı yorumların bir gün yerini, barış ve uyuma dayalı yorumlara bırakmayacağını göstermez. Yine eleştirel teoriye göre insanoğlu, ya iyi ya da kötü olmak zorunda değildir; hem iyi, hem de kötü olma potansiyelini içinde barındırmaktadır. Yani insan da, uluslararası düzen de değişime açıktır. Bu noktada Wendt’in bakış açısı ile realist düşünce arasındaki ilginç bağa dikkat çekmekte fayda vardır. Wendt, “sosyal konstrüktivizm” olarak ünlenen düşüncelerini geliştirirken rasyonalist araçlarla işe başlamakta sakınca görmemiş; kendisini rasyonalizm ve eleştirel teori arasında “orta bir yere” yerleştirerek, adeta bir köprü (via-media) görevi üstlenmeyi uygun görmüştür.²⁷ Çünkü ne post-positivistlerin epistemolojik meselelere bu kadar çok eğilmesine, ne de pozitivistlerin farklı soru ve yöntemlere bu kadar kapalı olmasına gerek vardır. Sonuçta iki tarafın da eksikleri olabilir ve mevcut kopuk durum en azından konstrüktivizmin yardımıyla ortak bir tartışma platformu yaratılarak aşılabılır. Wendt’in başını çektiği bu köprü kurma çabası alternatif düşünce sistemlerine ait terminolojilere açıklıkla yaklaşılmasını gerektirmekte, bu sayede de örneğin “liberal konstrüktivist” ya da “realist konstrüktivist” gibi tanımlamaların

²⁵ A.g.m.

²⁶ John J. Mearsheimer, “The False Promise of International Institutions”, *International Security*, Vol: 19, No. 3, 1994-95, 5-49, p. 41.

²⁷ Wendt bu “köprü olma” iddiasını “via media (orta yol)” olarak da betimlemektedir (Wendt, 1999, p. 40). Konstrüktivizmin “isim babası” Nicholas Onuf’a göre de, konstrüktivizm pozitivist sosyal bilimler ile moderniteye yönelik eleştiriler arasında bir “ortayol” bulma arayışının sonucudur. Bakınız: Nicholas Onuf, *a.g.e.*, p. 36-43 ve Emanuel Adler, “Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics”, *European Journal of International Relations*, Vol: 3, No. 3, 1997, pp. 319-364.

yaygınlaşmasına neden olmaktadır.²⁸

Konstrüktivizmin uluslararası ilişkiler çalışmalarında diğer post-pozitivist (ya da reflektivist) teorilere oranla daha etkili olmasının sebeplerinden biri de işte bu “ara yerdeki” konumudur. Konstrüktivizm bir yandan rasyonalizmin eksikliklerini fark ederken, diğer yandan post-pozitivistlerin deneysel çalışmadan uzak duran ve siyasette değişimi teşvik etmeyen yaklaşımlarına karşı çıkmaktadır.²⁹ Jeffrey T. Checkel, neo-realist söylemin bir uzantısı olan “rasyonel seçim” (rational choice) yaklaşımı ile konstrüktivizm arasında sentez yaratma çabasında olan isimlerden biridir. Checkel, uluslararası normların devlet davranışlarına etkisini araştırdığı “International Norms and Domestic Politics: Bridging the Rationalist-Constructivist Divide” (Uluslararası Normlar ve İç Siyaset: Rasyonalist-Konstrüktivist Ayrımı Birleştirmek) adlı makalesinde, rasyonel seçim ve konstrüktivist akımların birbirini göz ardı eden, eksik ve tek taraflı bakış açılarını eleştirmiştir. Checkel’e göre, rasyonel seçim yaklaşımı savunucularının uluslararası normların, aktörlerin davranışlarını kısıtladığı fikrinin yanı sıra, konstrüktivistlerin normların, aktörlerin kimlik ve çıkar tanımlarında değişiklik yarattığı iddiası da doğrudur. Burada önemli olan bir yaklaşımın diğerine üstün gelmesi değil, ikisinin birbirini tamamlayan doğru saptamalar ortaya koymuş olmasıdır.³⁰ Sonuçta normlar, dünyanın nasıl işlediği, bu dünyada hangi davranış kalıplarının kabul edilebilir olduğu ile ilgili beklentilerimize şekil vermektedir.³¹

Gerçekten de Wendt ile neo-realist kuram arasında dikkat çekici

188

Security
Strategies

Year: 8

Issue: 16

²⁸ Audie Klotz and Cecelia Lynch, *a.g.e.*, p. 5.

²⁹ Edward Lock, *a.g.m.*

³⁰ Jeffrey T. Checkel, “International Norms and Domestic Politics: Bridging the Rationalist-Constructivist Divide”, *European Journal of International Relations*, Vol: 3, No.4, 1997, pp. 473-495; Patrick Thaddeus Jackson (ed.), “Bridging the Gap: Towards a Realist-Constructivist Dialogue”, *International Studies Review*, Vol: 6, No. 2, 2004, 337-352, pp. 337-341.

³¹ Audie Klotz and Cecelia Lynch, *a.g.e.*, p. 8.

ortak noktalar bulmak mümkündür. Waltz mevcut uluslararası ilişkiler sisteminin Orta Çağ’dan beri anarşik olduğunu düşünmektedir. Ona göre her devletin kendi başının çaresine bakması gerektiği gerçeği esastır. Wendt de, tıpkı Waltz gibi, devlet-merkezli bir sistem tanımlamakta; bu sistemin temel karakterinin anarşi olduğu fikrine katılmaktadır. Onun Waltz’dan ayrıldığı nokta, uluslararası ilişkilerin, aktörlerin sistemle karşılıklı etkileşimi ile değişmekte olan, kimlik ve çıkar tanımlarıyla şekillendiğine inanmasıdır. Neo-realist yaklaşıma göre, uluslararası ilişkiler sistemi merkezî olmayan, hiyerarşik bir yapıya sahiptir; bu nedenle de anarşik bir özellik gösterir. Böyle bir dış yapı ile çevrili olan devletler, sadece kendi çıkarlarını gerçekleştirmenin peşindedir. Bu açıdan neo-liberal yaklaşım da neo-realistlerden pek farklı değildir; onlar sadece iş birliğinin daha mümkün hâle getirilebileceği fikrindedir. Sonuçta birey ve yapı birbirlerini karşılıklı olarak etkilemekte ve dönüştürmektedir. Bu açıdan bakınca devletlerin etraflarını saran anarşik ortamın, onları sadece kendi çıkarlarının peşinde koşan ve kendi kendilerine var olmaya çalışan aktörler olmaya zorladığı tezi konstrüktivistler için inandırıcı değildir. Buna göre, hâlihazırda olanlar her zaman olması gerekenleri ifade etmeyebilir ve bu nedenle belki de Hobbesyen yaklaşımın tersine, devlet devletin kurdu değildir.³² Bu çerçevede, tek tip, değişmeyen bir anarşi kabulünün olmaması, uluslararası ortamda devletlerin farklı davranmalarına olanak sağlayacaktır. Bütün bunlara rağmen, Wendt gibi “ara yerde” olmanın bir avantaj olduğunu düşünmeyen, çok radikal ve rasyonalizm ile ilişkiye kesinlikle kapalı konstrüktivistlerin varlığı da bir gerçektir.³³ Bu kişiler

³² Jonathan Mercer, “Anarchy and Identity”, *International Organization*, Vol: 49, No. 2, Spring 1995, 229-252, p. 229.

³³ Ted Hopf, rasyonalizme tamamen kapalı radikal konstrüktivistleri “eleştirel konstrüktivistler” olarak tanımlamakta; bu grubun Wendt gibi, pozitivist epistemolojiye ve rasyonalist bilimsel metodlara yakın duran “geleneksel-konvansiyonel-konstrüktivistler”e oranla post-pozitivist metodolojiye sadık kaldıklarını belirtmektedir. Ted Hopf, “The Promise of Constructivism in International Relations Theory”, *International Security*, Vol: 23, No.1, 1998, 171-200, p.178.

konstrüktivizmin neredeyse simgesi hâline gelen Wendt'i eleştirel teoriden çok rasyonalizme yakın olmakla suçlamaktadır. Örneğin Onuf, konstrüktivist literatürü yeni kuşaklarla tanıştırmadaki başarısı nedeni ile Wendt'in hakkını teslim etmekle beraber, onu derin felsefi-eleştirel konulardan uzak durmakla itham etmektedir. Birinin aynı anda hem realist, hem de konstrüktivist olup olamayacağı sorusuna gereksiz bir meseleymiş gibi yaklaşan Onuf, "neden bu konuda endişe edelim ki, zaten hepimiz çok önceden realizmin işgaline uğramadık mı?" diye sormaktadır.³⁴ Oysa rasyonalistlerin önemli bir kısmı konstrüktivizmi hala "gereksiz", hatta "tehlikeli" olarak tanımlayabilmekte ya da bu teori (ya da yaklaşımın) gerçekten ne olduğuna dair ortak bir kanıya varmanın zor olduğu iddia etmektedirler.³⁵ Örneğin Mearsheimer konstrüktivizmin de parçası olduğu eleştirel teorileri her şeyi manasızca sorgulayan, objektif bilgiyi dahi reddederek, dünyayı sınırsız yorumlara boğan bir akım olarak görmektedir.³⁶ Onuf'un liderliğinde değiştirici-refleksif, Ruggie ya da Kratochwill'in liderliğinde kuralcı-normatif, Wendt'in liderliğinde ise açıklayıcı-pozitivist bir hâle bürünebilen konstrüktivizmin neo-realizm veya neo-liberalizmde olduğu gibi bütün bir yapı arz etmediği söylenebilir.³⁷ Ancak yine de konstrüktivizm, son yirmi yılda Uluslararası İlişkiler alanında hatırı sayılır bir ilgi görmektedir. Eleştirel teori içinde önemli bir yeri olan konstrüktivizmin güçlü,

³⁴ Nicholas Onuf ile yapılan kişisel söyleşimizde Onuf'ın vurguladığı gibi "Bir öğrenciye devletin ne olduğunu anlatmak, somut örnekler olmadan neredeyse imkânsızdır", ancak burada konstrüktivistler "devlet" gibi somut bir örneği görmek ve onu kabul etmekle birlikte, bu örneğin varlığını sorgulamaktan da geri durmamaktadır. Realistler ise genelde somut örnekleri olduğu gibi almakla yetinerek, onu herhangi bir uygulamaya tabi tutmaya gerek duymamaktadır. Nicholas Onuf ile yapılan kişisel görüşme, Potsdam-Almanya, 10.09.2009 ve 5. Genel ECPR (European Consortium for Political Research) Konferansı, "Reconstructing Constructivism: Where Does It All Come From?" Paneli notları, Potsdam-Almanya, 10 Eylül 2009.

³⁵ Maja Zehfuss, *Constructivism in International Relations: The Politics of Reality*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, p.1.

³⁶ John J. Mearsheimer, *a.g.m.*, p. 40-41.

³⁷ Davut Ateş, *a.g.m.*, s. 232.

sistemik bir düşünme yöntemi olduğunu vurgulayan Kubalkowa, Onuf ve Kowert, konstrüktivizm ile tanıştıktan sonra hiçbir okuyucunun (klasik) akademik kitaplarda sunulan dünya ile yetinmeyeceğini; kendi eylemlerine ve eylemleriyle şekil verdikleri dünyaya farklı gözlerle bakmaya başlayacaklarını öne sürmektedir.³⁸ Post-pozitivist kanat içindeki çoğu eleştirel teorisyen sadece “yakıp, yıkan” ama yerine yenisini koymayan bir tavır sergilerken, yine eleştirel teori içinde yer alan konstrüktivistler mevcut olduğu düşünülen sistemi ve onun temel araçlarını yeniden yorumlamayı da önemli bir görev saymıştır.³⁹ Konstrüktivistlerin yeniden yorumlamaya ve uluslararası ilişkilerde daha çok tartışılır bir hâle getirmeye çalıştıkları en önemli konulardan biri “kimlik” meselesidir. Kimliğin uluslararası ilişkilerdeki yolculuğu, güç dünyası ile psikoloji ve sosyoloji gibi pek çok farklı disiplini bir araya getirmekte ve bu özelliği ile özellikle 1990’lardan bugüne ilginç bir araştırma konusu olmaya devam etmektedir. Makalenin devamı kimliğin, bireyden devlete uzanan bu ilginç serüvenine göz atmaktadır.

Bireysel Kimlikten Devletin Kimliğine: “Devletin İnsansılaşması”

Philip Gleason, Latince kökenli “idem” (aynı) kelimesinden türeyen “kimlik” (identity) kelimesinin ilk kez, John Locke ve David Hume tarafından, “öz” (self) ile ilgili tartışmalarda kullanıldığını, sonraki yıllarda ise biraz daralarak “kişilik” (personality) anlamına gelmeye başladığını hatırlatmaktadır.⁴⁰ Kimliğin sosyal bilimlerde yoğun olarak kullanılması ilk kez 1950’li yıllara rastlamış, 1970’li yıllara gelindiğinde “kimlik” ve “kimlik krizi”ne (identity crisis) atıf yapılan eserlerin sayısında hızlı bir artış gözlenmiştir. 1950’li ve 1960’lı yıllarda, başta Erik Erikson olmak üzere⁴¹, psikoloji alanında

³⁸ Vendulka Kubalkova, Nicholas Onuf and Paul Kowert, *a.g.e.*, p. 21.

³⁹ *A.g.e.*, p. 20.

⁴⁰ Philip Gleason, “Identifying Identity: A Semantic History”, *The Journal of American History*, Vol: 69, No. 4, March 1983, pp. 910-931.

⁴¹ Erikson’un bireyin özellikle ergenlik döneminde karşılaşılabileceği “kimlik krizi” üzerine görüşleri için bakınız: Erik Erikson, *Identity: Youth and Crisis*, W. W. Norton & Co., 1994.

çalışan pek çok araştırmacının bireyin kimlik yapısı ve bunun toplumsal yansımaları üzerine yaptığı çalışmalar, 1970’lerde Vietnam Savaşı’nın da etkisiyle, kimlik meselesinin sadece psikoloji ve sosyoloji alanında değil, siyasetle ilgili meselelerle de yoğun bir şekilde ele alınmasına neden olmuştur.

Peki, son yılların tartışmasız popüler kavramları arasında yer alan “kimlik” aslında ne ifade etmektedir? Gerçekten “kim” ya da “ne” olduğumuzla mı ilgilidir, yoksa daha derinlerde yatan bir anlama mı sahiptir? Brubaker ve Cooper’a göre, kimlik ele alınış şekline göre bazen çok güçlü, bazen de çok zayıf bir anlam ifade edebilmekte, ama daha da önemlisi yoğun kullanımı ve içerdiği belirsizlikler nedeni ile aslında çoğu zaman hiçbir şey ifade etmemektedir. Bu açıdan, eğer kimlik her yerde ise, aslında hiçbir yerdedir.⁴² Gerçekten de psikolojiden sosyolojiye, tarihten siyasete varan geniş bir alanın tartışma konusu olan “kimlik” için net ve üzerinde herkesin anlaşabileceği bir tanım yapmak kolay değildir.⁴³ Yine de bu kavram için, en azından basit ve üzerinde çoğunluğun hemfikir olabileceği bir tanım yapmak gerekirse, kimliğe “benlik duygusu” ya da “değerler bütünü” demek yerinde olacaktır. Toplum ya da toplulukların “Kimsiniz?” ya da “Kimlersiniz?” sorusuna verdikleri cevap da kimliğin en basit karşılıklarından biri sayılmaktadır.⁴⁴

“Biz kimiz?” sorusuna en iyi cevap, tarih, coğrafya, biyoloji, kültür, kolektif hafıza ve birtakım dinsel inanışlar göz önüne alınarak verilebilir.⁴⁵ Çünkü kimlik, birey ya da grup olarak kendimizi ve diğerlerini etrafımızı saran sosyal çevre içinde nereye, nasıl

⁴² Roger Brubaker and Frederick Cooper, “Beyond ‘Identity’”, *Theory and Society*, Vol: 29, No. 1, February 2000, pp. 1-47.

⁴³ James Fearon, *What is Identity (As We Now Use the World)?*, (<http://www.stanford.edu/~jfeardon/papers/iden1v2.pdf>) (Erişim tarihi: 23.06.2008).

⁴⁴ Erhan Akdemir, “11 Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Terörist Saldırılarından İslam’ın Avrupa’da Algılanışı”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt. 8, Sayı.1, Yıl. 2009, 1-27, s. 4. <http://ataum.ankara.edu.tr/16.pdf>, (Erişim tarihi: 26.12.2009).

⁴⁵ Manuel Castells, *The Power of Identity*, Blackwell, Oxford, 2004, p. 7.

yerleştirdiğimizle ilgilidir.⁴⁶ Bazı temel parçalarını doğuştan gelen özelliklerimiz, örneğin kadın ya da erkek, beyaz ya da siyah oluşumuz belirliyor olsa da, kimliğimiz aslında kendi tercihlerimizin de sonucudur, bir diğer deyişle eylemlerimizden bağımsız değildir.⁴⁷ Eğitim ve kültür yapısına, ayrıca içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik şartlara bağlı olarak birey, bir dönemde kimliğini oluşturan unsurlardan belirli bir kısmını öne çıkarmayı tercih ederken, diğer bir kısmını geri plana itebilmektedir. Bir başka durumda ise bireyin kimliğini oluşturan unsurlarla ilgili tercih sırası tamamen yer değiştirebilmektedir. Amin Maalouf, bu durumun kimliğimizin hangi unsurunu daha çok tehdit altında hissettiğimizle ilgili olduğunu düşünmektedir.⁴⁸ Buna göre ulusal kimliğin tehdit altında olduğunu düşünen birinin ulusal aidiyetini, dinsel kimliğini tehlikede gören birinin ise dinsel aidiyetini öne çıkarması beklenmektedir. Yani kimliği oluşturan öğeler arasında belirli bir hiyerarşi olsa da, bu değişmez bir hiyerarşi değildir; zamana göre başkalaşabilir ve farklı davranış kalıplarının gelişmesine sebep olabilir. Bu nedenle kimlik söz konusu iken durağanlıktan değil, dinamizmden bahsetmek daha yerinde olacaktır. Yani kimlik ancak, asla tam olarak bitmeyecek bir süreç dâhilinde ele alınır, daha doğru tespitler yapılabilecektir. Sonuçta kimlik daima değişime açıktır. Kimliğin bu değişken, daima yeniden düzenlenen, çok boyutlu yapısına dikkat çeken Iver Neumann tüm bu nedenlerle kimliklerin “muğlâk” sayılmaları gerektiğini öne sürmektedir.⁴⁹ Kimlik meselesinde karşılaştırma da önemli bir işlev taşımaktadır. İnsanlar sıklıkla kendilerini diğer birey veya ait olmadıkları gruplar ile karşılaştırmaktadır. Bu karşılaştırma işleminin kendisi bireyin sosyal kimliğinin gelişiminde etkili bir faktör olurken,

⁴⁶ Richard Mole (ed.), *Discursive Constructions of Identity in European Politics*, Palgrave Macmillan, New York, 2007, p. 3.

⁴⁷ Bill McSweeney, *Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, p. 74.

⁴⁸ Amin Maalouf, *Ölümcül Kimlikler*, Çev. Aysel Bora, Yapı Kredi, İstanbul, 2000, s. 18.

⁴⁹ Iver B. Neumann, “Avrupa Kimliği, AB Genişlemesi ve Entegrasyon/Dışlama Bağlantısı”, *Avrasya Dosyası, Avrupa Birliği Özel*, Vol: 5, No. 4, 1999, s. 19.

karşılaştırma sonucunda ait olunan grubun, öteki gruptan daha iyi olduğu sonucuna varıldığı oranda, bireyin sosyal kimliği ve dolayısıyla da aidiyet duygusu kuvvetlenmektedir.⁵⁰ Övet'in de altını çizdiği gibi:

“Her kimlik, ‘öteki’ içselleştirilerek inşa edilir. Hele bu başkası/öteki tehdit oluşturursa ya da tehdit olarak algılanırsa, işte o zaman onun rolü, salt tanımlama işlevinin ötesinde, kimliği kuvvetlendirme şeklinde cereyan eder. Aslında, dış tehdidin (başkasının) varlığının tehdiye maruz kalan ya da tehdidi algılayan toplumsal birimin kendi kimliğini kuvvetlendirdiği fazlasıyla bilinen bir durumdur.”⁵¹

Ancak bireyler kendilerini ve dolayısıyla da ait oldukları grupları her zaman olumlu bir şekilde görme eğiliminde olduklarından, karşılaştırma sonucunda elde edilen verilerin ne kadar objektif olduğu ayrı bir tartışma konusudur. Yine de bu noktada kimliğin insan ve toplum psikolojisindeki pozitif rolüne dikkat çekmekte fayda vardır. Tıpkı bireyler gibi toplumlar da, ortak bir dili, dini, kültürü veya etnik kökeni paylaştığı benzerleri arasında kendilerini daha çok güvende hissedecek; bir arada olmanın verdiği avantajları daha iyi bir yaşam elde etmek için sonuna kadar kullanacaktır. İnsan psikolojisinin doğal bir sonucu olarak, neredeyse biyolojik bir gereklilik şeklinde ele alınan kimlik kategorizasyonları, gündelik hayatta faydalı bir amaca daha hizmet etmektedir. “Ben” ve “öteki” üzerinden yapılan kimlik kategorizasyonları sayesinde, kendilerini ve çevrelerini etnik, ulusal, sınıfsal ve cinsel gibi farklı kimlik gruplarına ayıran insanlar, zaten oldukça karmaşık olan gündelik hayatı, bu sayede basite indirgemekte ve daha anlaşılır kılmaktadır.⁵² Kimlik kategorizasyonları “ötekinin” hareketlerini tahmin etme amacına da hizmet ettiği için, belirsizlikleri azaltarak, bireyin ve toplumların düzen ve istikrara dayalı güvenlik

194

Security
Strategies

Year: 8

Issue: 16

⁵⁰ Michael A. Hogg and Craig McGarty, “Self-Categorization and Social Identity”, Dominic Abrams and Michael A. Hogg, *Social Identity Theory: Constructive and Critical Advances*, London: Harvester, Wheatsheaf, New York, 1990, 10-27, p. 3.

⁵¹ Talha Övet, “Avrupa ‘Öteki’si”, *TASAM Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı. 11, 2007, 94-103, s. 95.

⁵² Jonathan Mercer, *a.g.m.*, pp. 229-252.

arayışlarını kolaylaştırmaktadır.⁵³

Geniş bir kabule göre kimlik “negatif” bir sürecin sonucudur. Buna göre kimlik her şeyden önce, “diğerleri”nden, “ötekiler”den ayrı olunan noktalar üzerine inşa edilmekte; yani “farklılıklar” üzerinden tanımlanmaktadır.⁵⁴ Yani birinin kimliği, “diğerinin olmadığı” şeylerdir. Ben “iyiyi ve düzeni”, öteki ise “kötüyü, tehlike ve düzensizliği” simgeler. Bu açıdan bakınca, değerler dünyası da diğerleri ile aramızdaki ayrımlara göre şekillenmektedir. Kimliği “aktörlerin motivasyon ve davranışlarını belirleyen bir unsur” olarak kabul eden Wendt’e göre kimlik tanımlarına “ben” ve “öteki” arasındaki bu karşılıklı [ve negatif çağrışımları yüksek] etkileşim şekil vermektedir. Buna göre “kim” ya da “ne” olduğumuzu sadece bizim tanımlamamız yeterli değildir; kimliği tanımlarken hem “kendimiz”in, yani Öz’ün (Self), hem de “Öteki”nin (Other) düşünceleri devreye girmekte; bu nedenle de kimlikler aslında hem iç hem de dış yapılar tarafından inşa edilmektedir.⁵⁵

Kimliğin negatif çağrışımlar içermesinde bu kavram içinde korkuların özel bir yer işgal etmesi de etkilidir. Buna göre, eğer herhangi bir kimliği, “diğerinden korkmak” üzerine inşa ediyorsak, eşyanın doğası gereği, o diğerini kendimize karşı ilan edeceğimiz kesindir.⁵⁶ “Öteki”nden bahsederken korku ya da nefret gibi negatif bazı hislerin devreye giriyor olması hiç de rastlantı değildir. Bu negatiflik insan psikolojisinin derinliklerinden gelmektedir. Ortega Y. Gasset, bir insanın varoluşunu ve eylemlerini her şeyden önce, “öteki” insan üzerinden tanımladığına dikkat çekerken, bunun “ben” için, “öteki”nin tehlike arz ediyor olmasından kaynaklandığını

⁵³ Sheldon Stryker and Anne Statham, “Symbolic Interaction and Role Theory”, Gardner Lindzey and Elliot Aronson (eds.), *Handbook of Social Psychology*, New York, 1955, 311-378, pp.321-323.

⁵⁴ William E. Connolly, *Kimlik ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri*, Çev. Ferma Lekesizalın, Ayrıntı Yay., İstanbul, 1995, s. 24.

⁵⁵ Alexander Wendt, 1999, *a.g.e.*, p. 224.

⁵⁶ Karin Karakaşlı, “Sakınılan Göze Öteki Batar”, *Radikal 2*, 7 Haziran 2009, s. 4.

savunmaktadır.⁵⁷ Buna göre ben ve öteki, genelde çatışmalı bir ilişki içinde olmakta; ancak öteki ile bu çatışmalı durum sayesinde “ben” kendisini adım adım yeniden keşfetmektedir. Yani “[ötekiler] sayesinde, kendi ben’imiz gözümüzde şekillenmektedir.”⁵⁸ Diğer bir deyişle, öteki’nin yardımı ile kendimize olan inancımızı sağlamlaştırmakta; ötekini kaybettiğimizde, kendimizi de kaybetme riskimiz ortaya çıkmaktadır. İnsanlar öteki üzerinden birleşmeye ve güçlenmeye, kendi varlıklarını ve farklılıklarını haklı çıkarmaya çalışmaktadır. Bu durum sadece bireyler için değil, devletler için de geçerli bir saptamadır.

Psikoloji ve Uluslararası İlişkiler disiplinleri arasında ilgi çekici bağlar kuran William Bloom, bireysel tüm psikolojik özelliklerin önce uluslar, ardından da ulus-devletlere atfedilmeye başlandığına vurgu yapmaktadır. Buna göre, birey ve ulus-devlet, genetik ya da mistik olarak birbiri ile ilişkilendirilmekte; ulus-devletler, bireye özgü şahsiyetlere sahipmiş gibi kabul edilerek ilişkileri, insanların birbirleri ile olan ilişkileri çerçevesinde değerlendirilmektedir.⁵⁹ Uluslararası sistemi açıklamaya çalışan iki ana paradigma, realizm ve idealizm, insana ait vasıf ve sıfatları hem devlet gibi aktörleri, hem de sistemin kendisini açıklamak için kullanmıştır. Örneğin realistlere göre devletler, tıpkı insanlar gibi “savaşan, öfke duyan, kendi lehine bir düzen arayan, üstünlüğünü diğerlerine kabul ettirmeye çalışan ve iktidar peşinde koşan” varlıklar olarak kabul edilmiştir. Buna göre devletler de korku ve endişe duyabilir, kendilerini tehdit altında hissettiklerinde güvenliklerini sağlamaya ve düşmanlarını yok etmeye

⁵⁷ Ortega Y. Gasset, “Öteki’nin Yarattığı Tehlike ve Ben’in Yarattığı Şaşkınlık”, *İnsan ve Herkes*, Çev. Neyire Gül Işık, Metis, İstanbul, 1995, ss. 143-170.

⁵⁸ *A.g.m.*, s. 170.

⁵⁹ William Bloom, *Personal Identity, National Identity and International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge, 1990, pp. 9-10. Adı geçen kitapta Bloom, “insan doğası iyi midir, yoksa kötü mü?” sorusunun klasik siyaset teorileri için temel çıkış noktası olduğunu hatırlatarak, tüm siyaset teorilerinin kaçınılmaz olarak insan doğası ve insan psikolojisi ile ilgili fikirlere dayandığını belirtmektedir.

çalışır.⁶⁰ Ya da idealistlerin öne sürdüğü gibi, tıpkı birey gibi, devletler de özünde iyidir ve barışı aramaktadır; bu nedenle de paylaşım ve iş birliğinden yanadır. İnsanlara ve devletlere has tüm bu iyi vasıfların bozulmasına dış etkenler neden olmaktadır.⁶¹ Birey ve devlete aynı düzlem üzerinden bakan bu yaklaşım konstrüktivistlerin uluslararası ilişkiler okumalarıyla da uyumlu bir noktadadır. Konstrüktivistlerin kimlikle ilgili çalışmalarında öne çıkan önemli bir nokta bireyin kimliği ile ilgili saptamalardan yola çıkarak, uluslararası ilişkilerde aktörlerin, özellikle de devletlerin davranışlarına açıklama getirmeye çalışmalarıdır. Bu durum bize realistlerle konstrüktivistler arasında önemli bir ortak noktanın daha var olduğunu gösterir.

Tıpkı realistler gibi, konstrüktivistler de, bireylere benzer şekilde devletlerin de kimlikleri olduğunu savunmaktadır.⁶² Ateş'e göre, konstrüktivizm'e esin kaynağı olan Anthony Giddens'in "Yapılandırma" (Structuration) kuramında aktör insan iken, konstrüktivizmde devlet hâlini almıştır. Yani konstrüktivistler, devletleri toplumdaki bireye benzeten realistlerle benzer bir tutum içindedirler.⁶³ Patrick Thaddeus Jackson, sadece realistler ya da konstrüktivistlerin değil, liberal yapısalcılar ve hatta Marksistlerin dahi devlete birey gibi davrandığına dikkat çekmektedir. Bireye ait tüm nitelikleri devlette de görme eğilimindeki bu genel yaklaşıma göre, devletlerin de yetişkin bir birey gibi algıları, istekleri, duyguları vardır. Burada önemli olan bireyin gerçekte ne olup olmadığı ya da devletlerin gerçekten birey olup olmamaları değildir. Amaç sosyal aktörlerin nasıl oluşturulduğunu, yeniden üretilerek dünya üzerinde nasıl kalıcı hâle

⁶⁰ Deniz Ülke Arıboğan, "Güvenliksiz Barıştan, Barışsız Güvenliğe", Toktamış Ateş (der.), *ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2004, 38-64, s.38.

⁶¹ *A.g.m.*, s. 39.

⁶² Patrick Thaddeus Jackson (Forum Editor), "Is the State a Person? Why Should We Care?", *Review of International Studies*, Vol: 30, No. 2, 2004b, pp. 255-316.

⁶³ Davut Ateş, *a.g.m.*, s. 222. Ayrıca Giddens'in "Yapılandırma" (Structuration) kuramı için bakınız: Anthony Giddens, *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*, University of California Press, Berkeley, 1984.

getirildiğini kavramaktır.⁶⁴

Konstrüktivistlere göre, devletlerin de bireyler gibi çıkarları vardır ve bu çıkarlar devletlerin davranışlarına yön verir. Sosyal konstrüktivizmin önemli ismi Wendt de, devletlerin bireysel özelliklere sahipmiş gibi algılanmasından yanadır.⁶⁵ Wendt'e göre, pek çok kişinin aslında sadece yapı veya kurum olarak kabul ettiği devletlerden gerçek aktörler olarak bahsetmek, analizi kolaylaştıracak faydalı bir metafor yaratmanın ötesinde bir anlama sahiptir.⁶⁶ Karar vericiler sürekli “ulusal çıkar”, “ulusal ihtiyaç”, “ulusal sorumluluk” gibi kavramlardan bahsetmekte, bu sayede devletler sadece bir metafor anlamında değil, gerçek anlamda aktör olma niteliği kazanmaktadır. Zaten uluslararası hukuka bakıldığında da, devletler bugün birbirleri ile olan ilişkilerini mümkün kılacak, yasal “şahsiyetler” olarak kabul edilmekte, tüzel kişiliklere sahip olmaktadır. Ancak yine de, “devletin insansılaştırılması” (anthropomorphization of the state) meselesinin kendi içinde sınırları vardır. Bu bağlamda örneğin Wendt, tüzel kişilere oranla bireylerin, biyolojik olarak daha tutarlı hareket edebileceğine inanmaktadır.⁶⁷ Buna göre binlerce, milyonlarca insanın bir araya gelişinin kurumsal bir ifadesi olan devletin birbiriyle çelişkili eylemlerde bulunması daha olasıdır. Buna rağmen devletlerin niyetlerini ve olası eylemlerini kestirmek bireylere oranla çok daha kolaydır; çünkü tüzel bir kurumda prensipler, normlar yazılı olma eğilimindedir ve yöneticiler sıklıkla resmî açıklamalarda bulunarak tercihlerini belli edebilirler. Wendt'in dikkat çektiği bir başka nokta

198

Security
Strategies

Year: 8

Issue: 16

⁶⁴ Patrick Thaddeus Jackson, “Hegel’s House, or People are States too”, *Review of International Studies*, Vol: 30, No. 2, 2004c, pp. 281-287.

⁶⁵ Alexander Wendt, “The State as Person in International Relations Theory”, *Review of International Studies*, Vol: 30, No. 2, 2004, pp. 289-316.

⁶⁶ Alexander Wendt, 1999, *a.g.e.*, p. 10. Karşıt görüş için bakınız: Yale H. Ferguson and Richard W. Mansbach, “Between Celebration and Despair: Constructive Suggestions for Future International Theory”, *International Studies Quarterly*, No. 35, 1991, pp. 363-386.

⁶⁷ Alexander Wendt, 1999, *a.g.e.*, pp. 221-223.

ise, bireye oranla tüzel kişilerin kendi içlerindeki farklı organları devreye sokarak, etrafları ile olan ilişkilerini daha geniş bir alana yayabilme potansiyelleridir.⁶⁸ Sonuç olarak, devletleri sadece birey psikolojisi üzerinden okumanın, analizi kolaylaştırıcı olmakla beraber, belirli eksiklikleri de içinde bulundurduğunu belirtmekte fayda vardır.

Konstrüktivizm, Ulusal Kimlik ve Dış Politika

Uluslararası siyasetin sosyal temellerine eleştirel araştırmacıların büyük bir kısmı vurgu yapmış olsa da, bu temeller arasında yer alan “kimlik” meselesi ile en fazla konstrüktivist yaklaşımçıların ilgilendiği söylenebilir.⁶⁹ Bu durum konstrüktivizmin kendi içindeki ayrışmalarında kendini belli etmektedir. Ted Hopf, dünya siyasetini anlamak amacıyla izlenen yöntemler bağlamında konstrüktivizmi üç farklı kola ayırmaktadır: Devletlerin uluslararası normlara bağlılıklarına odaklanan “Normatif Konstrüktivizm”, devletler arasında şekillenen kimlik yapıları ile ilgilenen “Sistemik Konstrüktivizm” ve devlet kimliklerinin kendi içlerindeki sosyo-kognitif (sosyo-bilişsel) temellerini araştıran “Sosyal Konstrüktivizm”.⁷⁰ Uluslararası ilişkilerde normların etkisi üzerine yapılan çok sayıda konstrüktivist çalışmayı göz ardı etmemekle birlikte, bu üç yaklaşım arasında kimliğin ağırlıklı bir yer taşıdığı aşikârdır. Klotz ve Lynch de konstrüktivizmin ele aldığı temel kavramları yapı (structure), fail (agency), kimlik (identity) ve çıkar (interest) olarak özetlemektedir.⁷¹

Konstrüktivist akımın kimliğe dair bu büyük ilgisinde, gerçeğin yapıbozumu ile ilgili önemli bir mesafenin kat edildiği 1960’lı ve 1970’li yılların etkisi büyüktür. Berger ve Luckmann bu dönemde

⁶⁸ A.g.e., pp. 221-223.

⁶⁹ Maja Zehfuss, “Constructivism and Identity: A Dangerous Liaison”, Stefano Guzzini and Anna Leander (eds.), *Constructivism and International Relations: Alexander Wendt and His Critics*, New York: Routledge, London, 2006, pp. 93-117.

⁷⁰ Ted Hopf, *Social Construction of International Politics: Identities and Foreign Policies, Moscow, 1955 and 1999*, London: Cornell University Press, Ithaca, 2002. p. 278.

⁷¹ Audie Klotz and Cecelia Lynch, a.g.e.

gerçeklik üzerine yaptıkları çalışmalarda kimliği, öznel gerçekliğin önemli bir unsuru olarak tanımlamıştır. Kimliğin toplum ile diyalektik bir ilişki içinde olduğunu düşünen yazarlar, sosyal etkileşimle oluşan kimliğin bir kez belirginleştikten sonra, süreç içinde belki de baştan şekillenmesine neden olacak birtakım değişimler geçirebileceğini öne sürmüştür.⁷² Konstrüktivist akım içinde kimlik vurgusu ile öne çıkan isimlerden Alexander Wendt için de kimliğin en önemli niteliği verili, durağan bir değer olmayışıdır.⁷³ Buna göre rasyonel bakışın, birey ya da devlet olsun, tüm aktörlerin farklı özelliklerine bakmaksızın, hep birbirinin aynıymış gibi düşünmesi ve benzer eylemlerde bulunmalarını beklemesi anlamlı değildir. Wendt'e göre, devletlerin sahip olduğu kimlikler, onların eylemleri üzerinde etkilidir. Kimliği ilk önceleri iki farklı gruba ayırarak ele alan Wendt, uluslararası toplumun bir devlete atfettiği statüyü ve genel rol tanımını "sosyal" kimlik, bir ülkenin içindeki insani, ideolojik ve kültürel faktörlerin etki ettiği kimliği ise "tüzel" kimlik olarak tanımlamıştır. Sonraları ise bu iki kimliğe bir de, aktörün ötekini refahını, kendi refahının bir parçası olarak algıladığı, aslında sosyal kimliğin bir başka şekli sayılabilecek "kolektif" kimliği eklemiştir. Wendt'e göre dünya siyasetinde devlet-dışı aktörlerin artan önemine karşı koymamakla beraber, devletler egemenlikleri konusunda kıskanç olmaya devam etmekte; kolektif bir kimlik edinme konusunda, diğer tüm aktörlerden daha fazla direnç gösterebilmektedir.⁷⁴ Bu tabloya bakınca Wendt'in daha çok sosyal kimlikle ilgilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Wendt'in sadece devletler arasındaki ilişkiye odaklanarak, sistemik konstrüktivizm kapsamında kaldığını; ülkelerin kendi içlerindeki farklılıklarına vurgu

⁷² Peter Berger and Thomas Luckmann, *a.g.e.*, p.194.

⁷³ Alexander Wendt, 1999, *a.g.e.*, pp. 224-225. "Constructivism and Identity: A Dangerous Liaison" adlı makalesinde Maja Zehfuss kimlikle bu denli derin bir ilişki kurmaya çalışan Wendt'in aslında kendi teorik iddialarını zayıflattığını öne sürmektedir. Zehfuss'a göre, Wendt, tam tersini savunuyor görünse de, aslında kendisi kimlikle ilgili bazı unsurları "verili" olarak ele almaktadır. Bakınız: Zehfuss, 2006, *a.g.e.*, p. 93.

⁷⁴ Alexander Wendt, 1994, *a.g.m.*, p. 385.

yapmadığını öne süren Reus-Smit’e göre, Wendt’in eserlerine getirilebilecek önemli eleştirilerden biri de Wendt’in konstrüktivizmi, bu şekilde, dar bir alana hapsediyor oluşudur.⁷⁵

Gerçekten de dünya meselelerini anlamada, kimlik yapısına sistemik-yapısal unsurlar kadar etki eden iç faktörlerin de önemle üzerinde durulması gerekmektedir.⁷⁶ Rasyonel seçim akımını benimseyenler gibi, devletlerin tamamen aynı amaçlarla hareket ettiğini ve bu amaçların hayata geçirilmesinde sadece sahip olunan askerî imkânların yönlendirici olduğunu düşünmek eksik bir yaklaşım olacaktır. Çünkü böyle bir düşünce yapısı örneğin eğer gerekli olanaklara sahip olsa, Bahamalar’ın dış politikasının tıpkı Rusya gibi olacağı beklentisini getirmektedir. Oysa bu iki devletin iç siyasi yapıları göz önüne alındığında benzer bir yaklaşım geliştirmek neredeyse imkânsızdır.⁷⁷ Devletlerin “bağımsızlık”, “egemenlik” ve “hayatta kalma” gibi ortak bazı amaçlara ve bunu sağlayacak eylem tarzlarına sahip oldukları gerçeği elbette yadsınamaz. Tüm bunlar hala günümüz devletler sisteminin “olmazsa olmazları” arasındadır. Ancak her devletin kendi içsel niteliklerinin farklı refleksler geliştirmesine neden olabileceği de bir başka gerçektir. Bu durum devletin belirli bir konjunktürde statükocu mu, yoksa revizyonist mi olacağı gibi bazı hayati tercihleri üzerinde iz bırakacaktır. Mesele söz konusu halkın temel ve vazgeçilmez değerlerinin ne kadarının tatmin edilip edilmediği ile ilgilidir. Bir devlet eğer etrafını saran uluslararası sistemdeki mevcut ilişkileri bağlamında kendisini yeterince ortaya koyabiliyor, saygı gördüğüne inanıyor ve “hak ettiğini” aldığını düşünüyorsa bu olumlu durum, o devletin daha çok mevcut düzeni korumaya yönelik, statükocu eğilimler sergilemesine neden olacaktır.

⁷⁵ Christian Reus-Smit, “Constructivism”, S. Burchill, A. Linklater, R. Devetak (eds.), *Theories of International Relations*, Pelgrave Macmillan, New York, 2005, 188-212, pp.199-200.

⁷⁶ Ted Hopf, 2002, *a.g.e.*, p. 263.

⁷⁷ Abdul Aziz Said, Charles O. Lerche, Jr. and Charles O. Lerche III, *Concepts of International Politics in Global Perspective*, Englewood Cliffs, New Jersey, 1995, p.24.

Oysa eğer ortada tüm bu açılardan olumsuz ve tatmin edilmemiş bir ruh hali varsa, elbette mevcut kapasitesi eşliğinde, o devletin dış politika aracılığıyla, uluslararası sistemi ve bu sistem içindeki kendi yerini değiştirmeye yönelik, revizyonist bir karaktere bürünmesi beklenebilmektedir.⁷⁸

İçsel nitelikler denildiğinde işin içine karmaşık pek çok unsur girmektedir. İdeolojik, dinsel, ekonomik ve kültürel unsurlar bunlardan sadece bazılarıdır. Tüm bu unsurların nasıl ve hangi oranlarda bir araya getirileceği ise ayrı bir tartışma konusudur. Kimliği oluşturan unsurlardan hangisinin öne çıkması, hangisinin ise geri planda tutulması gerektiği sorusuna farklı şartlar altında farklı cevaplar verilebilecektir. İç ve dış politikanın nasıl bir şekil alacağı da buna göre değişecektir. Bu bağlamda, kimlik ve siyaset arasındaki yakın ilişkide genelde uzaklarda aranan “öteki”, kimi zaman çok yakında yer almakta ve ulusal kimlik unsurları buna göre yeni ve bazen de çatışmalı bir şekil alabilmektedir. Sonuçta “öteki” diye tanımlanan şey mutlaka bir başka devlet olmak zorunda değildir; bazen farklı bir fikir ya da imaj, bazen de o devletin kendi geçmişi, tarihi o devlet için “öteki” olabilmektedir.⁷⁹ Hopf’un 1955 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) örneğinde ortaya koyduğu gibi, bir ülke için belirli bir dönemde birden fazla kimlik çeşidine ve bu kimliklerin her birinin yarattığı farklı “öteki” tanımlarına rastlanabilmekte; diğer bir deyişle bir ülkede “dış”, “iç” ve “tarihi” ötekilerden bahsetmek mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla iktidar için verilen mücadele de aslında bir anlamda ülke içindeki bu farklı kimlik yapılarından hangisinin öne çıkacağı mücadelesi hâline gelmektedir.⁸⁰

Tüm bunlara rağmen, günümüz koşullarında sadece iç faktörlere odaklanmak da elbette yeterli değildir. Eğer devletlerin kimliklerinden ve bu kimliklerin dış politikaya etkilerinden bahsediyorsak, iç ve dış

⁷⁸ *A.g.e.*, p.34.

⁷⁹ Ted Hopf, 2002, *a.g.e.*, p. 278.

⁸⁰ Ted Hopf, 2002, *a.g.e.* ve Y. Bozdağhoğlu, *Turkish Foreign Policy and Turkish Identity: A Constructivist Approach*, London: Routledge, New York, 2003.

faktörleri bir arada inceleyerek bir sonuca varmak gerekmektedir. Bütün bunlara rağmen, konstrüktivizme dayalı incelemelerde hatırda tutulması gereken en önemli nokta, konstrüktivizmin özüne işleyen “insan faktörü”nün, daha açık bir deyişle, “insan iradesi”nin etkileyici, değiştirici, yönlendirici gücünü göz ardı etmemektir: “Fikirler değişir, normlar evrilir, kültür biçim değiştirir ama tüm bunlar insan iradesinin de bir sonucudur.”⁸¹ Valerie M. Hudson ve Christopher S. Vore da uluslararası sistemdeki değişikliklerin insan faktörü incelenmeden çözümlenemeyeceğine vurgu yapmaktadır:

“Başından beri dış politika analizi dış politika kararlarının nasıl oluşturulduğunu kapsar ve uluslararası ilişkilerde davranış ve değişimin kaynağının daha çok bireysel ya da kolektif halde hareket eden insanlar olduğunu ortaya koyar. Soğuk Savaş dönemi iki kutuplu dünya düzeni gibi bazı sistemlerin bu insan etkinliklerini kısıtlıyor olabilmesine rağmen her sistem dönüşümünde insan iradesi ve hayal gücü, dünya olaylarını şekillendirmede birincil etkiye sahiptir.”⁸²

Neo-realist teorinin sabit ve tek bir kimlik atfettiği devletler, konstrüktivistlere göre farklı benliklere, dolayısıyla da farklı kimliklere ve buna bağlı farklı davranış tarzlarına sahiptir. Bu bakış, bütün devletlerin “fayda-maliyet” analizi yaparak hareket edeceğini düşünen rasyonel seçim yanlılarının tezine karşı çıkan bir yaklaşımdır. Rasyonel seçimciler ile konstrüktivistler arasındaki ayrımı ortaya çıkaran en iyi örneklerden biri “savaş” meselesidir. Devletler neden savaşa girer, hele kimi durumlarda kaybedeceğini bildiği halde? Rasyonel seçimciler devletlerin hep mantıksal çıkarları öyle gerektirdiği için savaşa girdiklerini öne sürmektedir. Bu yaklaşımı eleştiren konstrüktivistlerden biri olan Erik Ringmar, tüm devletlerin böyle bir mantıkla hareket etmediğini öne sürmektedir.⁸³ İsveç’in,

⁸¹ Christian Reus-Smit, *a.g.e.*, p. 201.

⁸² Valerie M. Hudson and Christopher S. Vore, “Dış Politika Analizinin Dünü, Bugünü ve Yarını”, Erol Göka, Işık Kuşçu (der.), *Uluslararası İlişkilerin Psikolojisi*, ASAM, Ankara, 2002, 1-53, s.1.

⁸³ Erik Ringmar, *Identity, Interest and Action: A Cultural Explanation of Sweden's Intervention in the Thirty Years War*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996, p.1-2.

sahip olduğu tüm dezavantajlara rağmen, 1630 yılında Kutsal Roma İmparatorluğu'na karşı neden savaştığını anlamaya çalışan Ringmar, tıpkı insanlar gibi devletlerin de bazen “akılcı” görünmeyen kimi eylemlerde bulunabileceğini düşünmektedir. Ringmar'a göre, İsveç'in savaşa girmesinin ardında yatan nokta insanların sadece bir şeyler kazanmak için değil, onlar için önemli olan bazı değerleri savunmak için de savaşa girebilecekleri gerçeğidir. Buna göre, “sadece bir şeye sahip olmak için değil, ‘istediğimiz biri’ olmak için de eylemlerde bulunuruz. İsteddiğimiz kişi olamadan, çıkarlardan ya da fayda-maliyet hesaplarından söz etmenin bir anlamı yoktur.⁸⁴ Bu nedenle, uluslararası ilişkileri açıklarken çıkar odaklı düşüncenin yanı sıra, kimlik odaklı düşünceleri de göz önünde bulundurmak gerekir.

Devletlerin sahip oldukları tarihsel, kültürel birikim ve içinde buldukları siyasi ve sosyal yapı, kimliklerin farklılaşmasında önemli bir role sahiptir. Kimliğin de tıpkı toplumlar gibi, karşılıklı bir yapım sürecinin sonucu, diğer bir değişle bir “kurgu” olduğu⁸⁵ tezinden hareket edildiğinde, bir kimliğin “nasıl”, “nereden”, “kim tarafından” ve “niçin” geliştirildiği [ya da kurgulandığı] da göz önünde tutulmalıdır.⁸⁶ Eric Hobsbawn'a göre, uluslar bir tür toplumsal mühendislik sonucunda oluşmuştur.⁸⁷ Bu toplumsal mühendislik içinde geçmişle bugün arasında bir süreklilik hissi yaratan ve tekrarlandıkça belirli değerlerin benimsenmesini sağlayan “geleneklerin” önemli bir rolü vardır. Hobsbawn'ın “icat edildiğine” inandığı bu gelenekler, değişim dönemlerinde tehlikeye giren toplumsal bütünlüğü garanti

⁸⁴ A.g.e., p.3.

⁸⁵ Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, New York: Verso, London, 1991. Ayrıca bakınız: Nicholas Stargardt, “Origins of the Constructivist Theory of the Nation”, Sukumar Perival (ed.), *Notions of Nationalism*, London, New York: Central European University Press, Budapest, 1995, pp. 83-106.

⁸⁶ Manuel Castells, a.g.e., p. 7.

⁸⁷ Eric J. Hobsbawn, *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995, ss. 23-24.

altına alma işlevine de sahiptir.⁸⁸ Ernest Gellner ise, modern ulusları ve ulus-devletleri sanayi devriminin birer ürünü olarak kabul etmektedir. Gellner, ulusların ortaya çıkışında, iradi bir ortak duyguya dayalı Fransız ulusçuluğuna da, tarihsel bir organik bütünlüğe dayalı Alman ulusçuluğuna da inanmaz. Gellner’a göre, uluslar ulusçuluğu değil, ulusçuluk ulusları meydana getirir. Bu süreçte, standartlaştırılmış bir eğitim sistemi, ulusal aidiyeti sağlamak ve aslında hayale dayalı bir kurgudan ibaret olan ulusları inşa etmek için kullanılan en önemli araçlardan biridir.⁸⁹

Modernist ulusçuların çizdiği bu “önce ulusçuluk, sonra ulus” perspektifinden hareket edildiğinde, uluslar ve ulusal kimliklerin kimi zaman yönetici elit tarafından çeşitli sosyo-politik ve ekonomik amaçlara ulaşmak, hatta bazen kendi pozisyonlarını garantiye almak için de inşa edilebildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.⁹⁰ Bireyler ya da toplumlar kimliği oluşturan tüm verileri, içinde buldukları zamanın ve mekânın gereklerine göre yorumlarlar. Farklılıklardan doğan kimlik, varoluş şartlarından ayrı tutulamaz; yani “İçinde bulunduğu bağlamdan ayrı düşünülecek bir kimlik yoktur.”⁹¹ Bu nedenle bir ülkenin içeride ve dışarıda değişen tüm şartlara rağmen sürekli aynı ulusal kimlik özelliğini ön planda tuttuğunu düşünmek akıllıca değildir. İşte kimlik ve dış politika ilişkisinde, konstrüktivizmin temel iddiası bu “değişim” potansiyeli üzerine kuruludur. Buna göre ulusal kimlik tekrar tekrar müzakere edilmektedir.⁹² Aslında kimliğin kendisi, hiçbir zaman tamamlanmayan bir sürece işaret etmektedir.

⁸⁸ Eric J. Hobsbawn, *The Invention of Tradition*, Cambridge University Press, Cambridge, 1983 ve Umut Özkırımlı, *Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel bir Bakış*, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 136.

⁸⁹ Ernest Gellner, *Uluslar ve Ulusçuluk*, Çev: Büşra Ersanlı Behar ve Günay Göksu Özdoğan, İnsan Yayınları, İstanbul, 1992, s. 8-9 ve Benedict Anderson, *a.g.e.*, p. 6.

⁹⁰ Richard Mole, *a.g.e.*, p. 5.

⁹¹ Michael Keith ve Steve Pile, “The Place of Politics” Michael Keith and Steve Pile (eds.), *Place and the Politics of Identity*, New York: Routledge, London, 1996, 1-40, pp. 27-28.

⁹² Richard Mole, *a.g.e.*, p. 4.

Neo-realistlerin kimliği verili, sabit kabul etmelerinin aksine, konstrüktivistlerin uluslararası ilişkilerde kimlik meselesi ile ilgili görüşleri bu sabit olmayan, değişken durum ile ilgilidir. Alexander Wendt, devletlerin 'diğerleri' ile olan ilişkilerinde sürekli belirli kimlikler üstlendiklerini ve buna bağlı olarak karşıt kimliklerin üretilmesine neden olduklarını; uluslararası politikanın da aslında bu sürekli döngü üzerinde şekillendiğini savunmaktadır. Sonuçta tüm bu kimlikler, Wendt'in deyişyle, sert "kayalara oyulmuş" değerler değildir; zor da olsa, değişimleri her zaman mümkündür. Hatta bazı durumlarda aktörlerin manipüle edebilecekleri tek değişken bu kimliklerdir.⁹³ Yosef Lapid'e göre de kimlik "çeşitlilik ve sosyal-karşılıklı- inşâ" kavramları ile birlikte düşünülmelidir; tıpkı kültür gibi, kimlik de tek tip ve asla değişmeyen bir yapı sergilemez.⁹⁴

Özetle "kimlik", devletlerin iç ve dış politikalarında büyük bir öneme sahiptir. Konstrüktivist bakış açısıyla ele alındığında, bir devletin kimliği aynı zamanda onun tercihleri ve eylemleri anlamına gelmektedir. Etnisite, din ve kültür gibi pek çok unsurdan etkilenerek şekillenen kimlik, devletlerin kendi stratejilerini belirlediği gibi, diğer devletlerin olası eylemlerini önceden belirleyebilme şansı da yaratmaktadır. Kimliklerin olmadığı [ya da dikkate alınmadığı] bir dünya, kaos dünyasıdır, çünkü kimlikler devletlerin hareketlerinin tahmin edilebilirliğini sağlar; belirsizliği azaltır.⁹⁵ Bu durum birey hakkındaki gerçeklerle uyum içindedir. Kimlik kategorizasyonları "ötekinin" hareketlerini tahmin etme amacına da hizmet ettiği için, belirsizlikleri azaltarak, bireyin ve toplumların düzen ve istikrara dayalı güvenlik arayışlarını da kolaylaştırmaktadır⁹⁶ ki bu devletler için de geçerlidir. Kendi kimliğini "öteki" üzerinden yapılandıran benlik, bu bağımlı ilişkinin doğası gereği kendisini sürekli yeniden üretmekte;

206

Security
Strategies

Year: 8

Issue: 16

⁹³ Alexander Wendt, 1999, *a.g.e.*, p. 21.

⁹⁴ Yosef Lapid and Fredrich Kratochwil (ed.), *The Return of Culture and Identity in IR Theory*, Lynne Rienner Publishers, Boulder London, 1996, p. 8.

⁹⁵ Ted Hopf, 1998, *a.g.e.*, pp.174-175.

⁹⁶ Sheldon Stryker and Anne Statham, *a.g.m.*

ayakta kalabilmek için bir anlamda özünü tekrar tekrar yenilemektedir.⁹⁷ Elbette bu yenileme süreci de, değişimle birlikte düşünülmelidir, çünkü “Ben” ve “Öteki” arasında karşılıklı etkileşime açık ilişki, değişen şartlar gereği daha pozitif bir seyir izlemeye başlayabilmektedir. Yani “Ben” ve “Öteki” arasındaki uçurum genişleyeceğine, daha da daralabilmekte, farklılıkların bilincinde olarak, “Ben”in kendisi ve dolayısıyla karşısındaki “Öteki” ile ilgili fikirleri olumlu yönde değişebilmektedir. Bu da kimliğin değişen özelliklerine paralel olarak “tehdit” ve “çıkar”, “dost” ve “düşman” algılarında büyük farklılıklara neden olabilmektedir. Bu durum kimlik ile güvenlik algısı arasındaki, karşılıklı etkileşime açık olan ve dinamik nitelikler taşıyan ilişkinin bir göstergesidir.

Konstrüktivist bir Yaklaşımla “Kimlik ve Güvenlik İlişkisi”

Konstrüktivizmin dış politika analizinde büyük önem atfettiği kimliğin, güvenlik ile olan ilişkisini de yine konstrüktivizm üzerinden okumak mümkündür. Bunun için öncelikle, genel bir kabul anlamında, güvenlik kavramı ile ne anlaşıldığına bakmakta fayda vardır. Uluslararası İlişkiler disiplini içinde geleneksel teorik yaklaşımların en baskını sayılan Realizm ve uzantıları için, en önemli meselelerden biri “güvenlik nedir?” sorusuna yanıt bulabilmektir. Realistlere nazaran daha pozitif ve yapıcı bir okuma yapmakta olan İdealistlerin/Liberallerin de, iş birliğini mümkün kılmak adına, güvenlik meselesi ile sınırlı da olsa ilgilendiği görülmektedir. Ancak “güvenlik” başlı başına zor ve problemlili bir konudur.⁹⁸ Genellikle “tehditten uzak olma” durumu ile ilişkilendirilen güvenlik, evrensel olarak ihtiyaç duyulan, ancak asla tam olarak ulaşılamayan bir değerdir. Thomas Hobbes, ünlü *Leviathan* adlı eserinde bir anlamda bu

⁹⁷ Ted Hopf, 2002, *a.g.e.*, p. 264.

⁹⁸ Anthony D. Lott, *Creating Insecurity: Realism, Constructivism and US Security Policy*, Ashgate, Aldershot, Burlington, 2004, p.1. Ayrıca bakınız: Steve Smith, “The Contested Concept of Security”, Ken Booth (ed.) *Critical Security Studies & World Politics*, Viva Books, New Delhi, 2005.

imkânsız “mutlak güvenlik” arayışını tasvir etmektedir.

Hobbes’a göre, insan doğasında üç temel çatışma nedeni vardır: “Rekabet”, “güvende olmama” ve “şeref”. Rekabet nedeniyle yapılan savaşın ardında kazanç sağlama, güvende olmama nedeniyle yapılan savaşın ardında güvenliğe kavuşma, şeref için savaşın ardında ise saygınlık kazanma güduları yatmaktadır. Bu üç unsurdan beslenen düşünce ve eylem yapısıyla insanoğlu aslında sürekli bir çatışma hâlidir. Tüm insanları korkuyla karışık bir saygı uyandırarak kontrol altında tutacak bir güç olmadıkça bu doğal çatışma hali devam edecektir.⁹⁹ Hobbes’a göre “güvende olmadığı” yönündeki doğal his, insanı güvenliğe ulaşmak için kavga ve mücadelenin içine itmekte; belki de bu yüzden “insan insanın kurdu” olmaktadır. İnsanoğlunun mutlak güvenlik arayışı hiç bitmese de, tarih mutlak bir güvenliğe ulaşmanın pek mümkün olmadığını ortaya koymaktadır. Neredeyse bir ütopya sayılabilecek mutlak güvenliğe ulaşmada fazla ısrarcı olunması, örneğin bireysel özgürlük gibi, güvenlik kadar önemli başka birtakım değerlerin kaybı anlamına gelebilir. Güvenlik ve özgürlük arasındaki bu ters orantıya dikkat çeken isimlerden biri Kenneth Waltz’tur. Waltz tıpkı bireyler gibi, insanların da özgürlükleri arttığı oranda kendilerini daha az güvende hissedeceklerini düşünmektedir ve eğer özgürlük isteniyorsa, tam olarak güvende olunmayacağı da kabul edilmelidir.¹⁰⁰ Peki, mutlak güvenliğe ulaşmak neden imkânsıza yakındır?

Her şeyden önce güvenlik göreceli bir kavramdır¹⁰¹ ve aynı zamanda bir “algı” meselesidir.¹⁰² Beynin dışındaki dünyanın beyne yansıma şekilleri olan “algılar” kişiden kişiye, toplumdan topluma, devletten devlete değişiklikler gösterebilir. Bu nedenle güvenlik, tıpkı

⁹⁹ Thomas Hobbes, *Leviathan*, Forgotten Books, 1976, pp. 85-86.

¹⁰⁰ Kenneth Waltz, *a.g.e.*, p. 112.

¹⁰¹ Ole Waever, “Societal Security: The Concept”, Ole Waever, Barry Buzan, Morten Kelstrup and Pierre Lemaitre, *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, Pinter Publishers, London, 1993, 17-40, p. 23.

¹⁰² James Chace and Caleb Carr, *America Invulnerable: The Quest for Absolute Security from 1812 to Starwars*, Summit Books, New York, 1988, p. 74.

kendisiyle ilintili olan tehlike, tehdit, dost ve düşman kavramları gibi, öznel kriterlerle belirlenmeye müsait bir yapıdadır. Kimlik gibi, güvenlik de bitmek bilmeyen bir ötekileştirme; ya da kendimizi diğerlerinden farklılaştırma süreci ile ilgilidir. Bir tehdidin inşası ise bir toplumun tehdit eden ‘öteki’nden ayrışmasını, farklılaşmasını gerektirmekte; bu nedenle de içeride kalan o toplum ile dışarıdaki o tehdit arasında bir sınır üretmektedir. Ancak bu sınırın üretimi statik ya da durağan değildir ve o toplumun diğerleri ile ilgili algıları paralelinde farklı şekillerde [yeniden] inşa edilebilmektedir.¹⁰³ Realistler güvenliği gücün bir uzantısı olarak görme eğiliminde iken, idealistler güvenliği ancak kalıcı barışın bir sonucu olarak tanımlamaktadır. Güvenlik kavramını yeniden değerlendiren kuramsal çalışmaların Soğuk Savaş’ın etkisini yitirdiği yıllara rastlaması dikkat çekicidir.

Soğuk Savaş dönemi boyunca mevcut olan küresel çatışma olasılığının duvarların yıkılmasıyla ortadan kalkması sonucunda, devletlerin dış ilişkileri ve ulusal güvenlik meseleleri de köklü değişiklikler göstermeye başlamıştır.¹⁰⁴ Soğuk Savaş dönemi boyunca devletin ve devlet çıkarlarının korunması ile özdeşleştirilen ve askerî güç kullanımına odaklanan bu kavram, 1990’lı yıllarla birlikte daha birey-merkezci bir bakışa kaymaya başlamıştır.¹⁰⁵ Ekonomik ve çevresel gündemin de farklılaşması ile birlikte, bu yıllarda, güvenlik tartışmaları devletten ulusa, egemenlikten kimliğe doğru bir kayış

¹⁰³ Steve Niva, “Contested Sovereignities and Postcolonial Insecurities in the Middle East”, Jutta Weldes, Mark Laffey, Hugh Gusterson and Raymond Duvall (eds.), *Cultures of Insecurity: States, Communities, and the Production of Danger*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1999, 147-172, p. 152.

¹⁰⁴ Gencer Özcan, “Doksanlı Yıllarda Türkiye’nin Değişen Güvenlik Ortamı”, Gencer Özcan ve Şule Kut (der.), *En Uzun On Yıl: Türkiye’nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar*, Boyut Kitapları, İstanbul, 1998, 13-43, s.13.

¹⁰⁵ Örneğin geleneksel güvenlikçiler arasında sayılan neo-realist Stephen M. Walt, güvenlik çalışmalarının savaş olgusu ile ilgili olduğu konusunda ısrarcıdır. Buna göre güvenlik, askerî güç kullanımı ve tehdit unsurları ile ele alınmalıdır. Walt’a göre, her şey güvenlik meselesi içinde incelenirse, güvenlik tutarlılığını kaybedecektir. Stephen M. Walt, “The Renaissance of Security Studies”, *International Studies Quarterly*, Vol: 35, No. 2, 1991, pp. 211-239.

göstermiştir.¹⁰⁶ McSweeney'e göre, bu durum aslında olması gerekene işaret etmektedir. Bireyler olmazsa, devletlerin de bir anlamı kalmayacağı tezinden hareket eden McSweeney, zaten esas meselenin devletin değil, bireyin güvenliği olması gerektiğine dikkat çekmektedir.¹⁰⁷ Bu dönemde, güvenliğin yeniden ve daha geniş tanımlanmasına ilişkin çalışmalar yapan, realist akımdan Barry Buzan için de güvenlik, artık sadece devletlerin değil, bireylerin ve sistemin de rol oynadığı; siyasi ve askerî unsurlar kadar ekonomik, toplumsal ve çevresel faktörlerin de etkili olduğu çok boyutlu bir meseledir.¹⁰⁸ Javed'in de altını çizdiği gibi:

“Güvenlik, sadece savaş ya da çatışma olmama hali değil, aynı zamanda hastalıkların, fakirliğin kontrol edilmesi, cehaletin saf dışı bırakılması ve insanların günlük hayatlarını tehdit edecek ani gerilemelerden korunması durumudur... Bu ‘kapsayıcı güvenlik’ yaklaşımı dâhilinde, günümüz hükümetleri uyuşturucu, sağlık, küresel ısınma gibi konulara daha fazla eğilmektedir.”¹⁰⁹

Güvenlik doğası gereği kapsamlıdır ve sadece askerî meselelerle sınırlanamaz, ancak askerî konuları güvenliğin dışına taşımak oldukça zordur. Benzer şekilde, güvenlikle ilgili tartışmalar giderek çok boyutlu bir hal almış olsa bile “devlet”in rolünde de büyük bir gerileme görülmez. Devletin ortaya çıkış amacının öncelikle bireylere güvenlik sağlamak olduğu hatırlanırsa, güvenlik meselelerinden devleti tamamen dışlamaya çalışmak bir anlamda devletin var oluş amacını ortadan kaldırmak olacaktır. Bu nedenle uluslararası ilişkilere realist

210

Security
Strategies

Year: 8

Issue: 16

¹⁰⁶ Ole Waever, “Insecurity and Identity Unlimited”, Copenhagen, *Center for Peace and Conflict Research, Working Papers*, 14, 1994, p.1.

¹⁰⁷ Bill McSweeney, *a.g.e.*, p. 33.

¹⁰⁸ Barry Buzan, *People, States and Fear: An Agenda for Security in the Post Cold War Era*, Harvester Wheatsheaf, London, 1991, p. 368. Güvenlikle ilgili Soğuk Savaş sonrası tartışmalar için bakınız: Barry Buzan, Ole Waever, Jaap De Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner, Boulder- London, 1998. Yazarlar güvenliği daha geniş bir çerçevede ele almayı tercih etseler de, tıpkı kimlik gibi, bu kavrama da aşırı anlamlar yüklenmesini sakıncalı bulmaktadırlar. *A.g.e.*, s.2.

¹⁰⁹ Umbreen Javed, “The Changing Trends of Security: Influence on South Asia”, *J.R.S.P.*, Vol: 45, No. 1, 2008, 59-73, p. 62.

yaklaşımınla bakanların nezdinde söz konusu güvenlik olduğunda devlet hala her şeyin merkezinde olmaya devam etmektedir.¹¹⁰ Bireyin güvenliğini sağlama birincil olarak devletin görevi olunca, güç de, başta askerî boyutuyla, önemini korumaktadır. Söz konusu ulusal güvenlikse, silahları olmayan bir devlet düşünmek neredeyse imkânsızdır. Bununla beraber realistler güvenliğin sağlanmasında gücün önemli, ama yetersiz bir etken olduğunun da farkındadır; yani devletler, ne kadar silahlanırlarsa silahlansınlar hala kendilerini güvende hissetmeyebilirler. Soğuk Savaş yılları bu durumun en iyi örneklerinden biridir. Anarşi ortamının baki kalacağını düşünen realistler, belki de bu nedenle, güvenliği mutlak olarak tanımlamaktan kaçınırlar. Onlar için güvende olmama durumu, insanın kötü doğasının bir sonucu olarak, tamamen yok edilemez. Bu nedenle güvenliği adalet, barış ve iş birliği ortamının yeşermesi ile eşdeğer gören idealistlerin aksine, realistler güvenliği dünyanın daha az tehlikeli ya da daha az vahşi hâle getirilmesi olarak betimlemektedirler.¹¹¹ İnsan doğasının ve buna paralel gelişen uluslararası sistemin negatif özelliklerinin asla değişmeyeceğini düşünen realistler, sadece göreceli olarak daha güvenli olma mücadelesi verilmesinden yanadır. Çünkü güvende olup olmama meselesi her ne kadar somut bazı gerçekliklere dayansa da, aynı zamanda soyut birtakım algılamaların da sonucudur. “Neyin güvenli olduğu” konusu aktörler, zaman ve mekân gibi sayısız unsurdan etkilenir. Yani güvenliğin objektif olduğu kadar, subjektif yanları da vardır. Bu noktada, David Baldwin’ın “güvenlik” kavramını tanımlamaya çalışırken dikkat çektiği beş önemli sorunun üzerinde durulması gerekir:¹¹²

¹¹⁰ Anthony D. Lott, *a.g.e.*, pp. 20-25.

¹¹¹ *A.g.e.*, p. 25.

¹¹² David Baldwin, “The Concept of Security”, *Review of International Studies*, Vol: 23, No. 1, 1997, pp. 5-26.

1. Kimin güvenliği?
2. Hangi tehditlere karşı?
3. Hangi yollarla?
4. Hangi bedelle?
5. Hangi değerler için?

Bu sorulara bakıldığında, güvenlik meselesinin subjektif tanımlamalara ne kadar açık olduğu kolaylıkla görülebilmektedir. Güvenlik “kimlik”, “tehdit” ve “çıkart” kavramları ile son derece iç içedir. “Kimin güvenliği?” derken, özne-kimlik ilişkisi önemli bir faktör olarak devreye girmekte; “hangi tehditlere karşı?” derken de bir şeyin neden tehdit ya da düşman olarak görüldüğünün subjektif yanları ortaya çıkmaktadır. Paul Kowert’in altını çizdiği gibi, ulusal güvenlik aslında ulusal kimlik ile yakından bağlantılıdır. Bir devletin “dost” ve “düşman”larını belirleyen ulusal kimlik özellikleri, aslında onun güvende olup olmadığı yönündeki algılarına, hislerine de şekil vermektedir. Bunun yanı sıra iç bütünleşmenin, dış tehditlere karşı verilecek tepkiyi kolaylaştırdığı ve daha etkili hâle getirdiği iddiası da yine ulusal kimlik ve ulusal güvenlik arasında kurulan bağın bir başka işaretidir.¹¹³ Benzer şekilde, Baldwin’in diğer sorularından “güvenlik hangi yollarla ve hangi bedelle sağlanmalı?” meselesinde de, maddi imkânların yanı sıra, manevi tercihler ön plana çıkmakta; “hangi değerler için?” diye sorulduğunda ise, zaten doğrudan kültür ve kimliğin içinden yükselen “değerler sistemi”nin güvenlik algısı üzerindeki önemi ortaya çıkmaktadır.

Güvenliğin bu karmaşık ve çok boyutlu yapısı nedeniyle bireyin güvende olmadığına dair algısının sebeplerini tespit etmek oldukça zordur. Bireyin kendisini neden güvende hissetmediği güvenlikten ne anlaşıldığı ile yakın bir ilişki içindedir. Güvenlikten ne anlaşıldığı ise kim olduğumuzdan, beklentilerimizden ve algılarımızdan bağımsız

¹¹³ Paul Kowert, “Ulusal Kimlik: İçsel ve Dışsal”, *Uluslararası İlişkilerin Psikolojisi*, ASAM, Ankara, 2002, s. 53.

değildir. Realist kuramın en önemli tezlerinden biri olan “güvenlik ikilemi” de (security dilemma) bir anlamda devletlerin birbirleriyle ilgili farklı algılarının sonucu değil midir? Güvenlik ikileminde, devletlerden birinin algıladığı güvende olmama durumu, onun tüm eylemlerine etki etmekte; bu devletin tehdit algısını yenmek adına sürekli silahlanmaya gitmesi, diğer tarafın da silahlanmasına neden olarak, aslında hiç kimsenin istemediği bir çatışma ortamına sürüklenilmesine neden olmaktadır.¹¹⁴ Sonuçta “tehdit, algılanan güçtür”, yani tehdidi belirleyenler arasında gücün ne şekilde algılandığı önemli bir yer tutmaktadır. Realistlere göre bu, uluslararası ortamın içerdiği belirsizliklerin en bariz örneklerinden biridir. Hiçbir devlet bir diğer devletin gerçek niyetinin ne olduğundan emin değildir. Savunma niyetiyle mi, yoksa saldırı niyetiyle mi silahlamaya gidildiğinden emin olmanın kesin bir yolu yoktur. Burada daha çok algılar devreye girmektedir ki, algılar kimlikten bağımsız ele alınamaz. Bu nedenle denilebilir ki “ben” ve “öteki” arasındaki ilişki, güvenlikle ilgili algılara da şekil vermektedir. Kimlik ve güvenlik arasında var olduğunu düşündüğümüz bu yakın ilişki sebebi ile güvenliği iki ifade üzerinden incelemek yerinde olacaktır. Bu ifadelerden biri, devletlerin güvenlik anlayışı içinde en temel güdülerden birinin, “[ulusal] kimliğin güvenliğini sağlamak olduğu” iddiasına, diğeri ise devletlerin “güvenliğinin [ya da güvenlik algısının] da bir kimliği olduğu” iddiasına dayanmaktadır.

“Kimliğin Güvenliği”

Güvenlik ilk etapta daha çok fiziksel anlamda “tehditten uzak olma hali” olarak algılansa da, derinlemesine düşünüldüğünde bunun eksik bir tanımlama olduğu görülecektir. Son yıllarda birey psikolojisi üzerine yapılan çalışmalar bireyin maruz kaldığı ya da maruz kalmaktan korktuğu şiddetin sadece fiziksel bir şiddet olmadığını, şiddetin duygusal anlamda da uygulanabildiği sonucunu ortaya

¹¹⁴ John H. Herz, “Idealist Internationalism and the Security Dilemma”, *World Politics* 2, January 1950.

koymaktadır. Bu bağlamda, fiziksel şiddet bireyin bedeni üzerinde yaralar bırakırken, duygusal şiddet daha ağır ve zor tamir edilen zararlara neden olabilmektedir. Tehdit, aşağılama ya da alay gibi yöntemlerle duygusal şiddete maruz kalan bireyin her şeyden önce “kendi” olmasına izin verilmemektedir. Bu durumdaki bir birey fiziksel olarak güvendeymiş görünse de, ruhsal anlamda aslında hiç de güvende değildir. Olmak istediği kişi olamadan, sürekli baskı altındayken gerçek güvenlikten nasıl söz edilebilir?

Benzer bir durum devletler dünyasına da uygulanabilir. Bir devletin güvende olması, o devletin sadece fiziksel bir saldırıdan uzak olması değildir. İşin içinde “sahip olduğu ulusal kimliğin güvenliği” boyutu da vardır ki, bu çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Ulusal güvenlik üzerine çalışan Arnold Wolfers güvenliği sahip olunan değerlerin de güvende olması durumu olarak ifade etmekte, korkudan uzak olma hâlinin değerlerin de güvende olmasını gerektirdiğini belirtmektedir.¹¹⁵ Bu makalenin temel varsayımlarından biri, gerçek anlamda bir güvenlikten söz etmek için, “kimliğin güvenliğinin” de elzem olduğu iddiası üzerine kuruludur. Buna göre, bireyin ya da devletin güvenliği, sadece fiziksel-maddesel açıdan “iyi olmak” anlamına gelmez, gerçek bir güvenlik duygusu için, sahip olunan tüm kimlik ve değerler sisteminin de “iyi ve güvende olması” gerekir. Said, Lerche Jr. ve Lerche III’ün de savunduğu gibi:

“Hiçbir halk sosyal kurumlarının ve kültürünün tehlike altında olduğunu ya da en azından değersizleştirildiğini görmek istemez. Hükümetler ulusun kolektif hayatının doğal değerini korumak ve yaymak zorundadır.”¹¹⁶

Wolfers güvenliği “sahip olunan değerlere karşı herhangi bir tehdidin ya da bu değerlerin saldırıya uğrayacağına dair herhangi bir korkunun olmaması durumu” olarak ifade etmektedir.¹¹⁷ Bu makalenin,

214

Security
Strategies

Year: 8

Issue: 16

¹¹⁵ Arnold Wolfers, “National Security as an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, Vol: 67, No. 4, 1952, pp. 481-502.

¹¹⁶ Abdul Aziz Said, Charles O. Lerche, Jr. and Charles O. Lerche III, *a.g.e.*, p. 25.

¹¹⁷ John Baylis, “International and Global Security in the Post-Cold War Era”, John Baylis and Steve Smith (eds.), *The Globalization of World Politics*, Oxford University

“kimliğin güvenliği” ifadesi aracılığıyla anlatmaya çalıştığı şey de temelde budur; çünkü “güvenliğim tehlikede” diyen biri, sadece fiziksel bütünlüğünü değil, aynı zamanda ruhsal, kimliksel yapısının ve değerler dünyasının da tehlikede olduğunu ifade ediyor olabilmektedir. Bu nedenle, kişinin “olmak istediği şey” olamaması durumu bile onun için tek başına bir tehlike unsuru yaratabilmekte; tehdit algısına farklı şekiller verebilmektedir. Bireyin psikolojik olarak iyi olmasının ön koşulunun kimliğinin de güvende olduğunu hissetmesini gerektirdiğine dikkat çekenlerden William Bloom, bu durumun uluslar ve ulus-devletler için de geçerli olduğunu öne sürmektedir.¹¹⁸ Buna göre bireyler kendilerini psikolojik olarak güvende hissetmek için, içinde buldukları sosyal çevrede sürekli olarak kendi kimliklerini koruma ve yayma güdüsüyle hareket etmektedir.¹¹⁹ Aynı şekilde uluslar ve ulus-devletler de ancak sahip oldukları kimlik ve değerler sistemini koruyup, yayabiliyorlarsa tam olarak güvende hissedeceklerdir.

Siyasetin doğal bir gereği olarak bu durum sahip olunan değerlerin maksimize edilmesi isteğini de beraberinde getirir. Sonuçta siyaset, değerleri ile ilgili tahayyüllerini gerçeğe dönüştürmeye çalışan bireylerin, organize eylemlerinden ibarettir.¹²⁰ Siyasi eylemleri vasıtasıyla bireyler, toplumun almasını istedikleri şekli, hangi çıkarların kollarlanması gerektiğine dair beklentilerini hayata geçirmeye çalışır ve bu durum sadece iç politikayı değil, dış politikayı da ilgilendirir. Bu bağlamda bir devlet aslında kendi değerler sistemini muhafaza edip, mümkünse yayabildiği bir dünya içinde kendisini daha çok güvende hissetmektedir. Güvenliğini sağlama ile değerlerini koruma ve yayma anlamında denge kuramamış bir devlet, tıpkı bireyler gibi mutsuz olacaktır. Bir kabule göre, devletin güvenliğini ilgilendiren bir mesele ve kimlik yapısı arasında bir çelişki doğarsa, devlet tercihini

Press, Oxford New York, 2005, 297-325, p. 300.

¹¹⁸ William Bloom, *a.g.e.*, p. 37.

¹¹⁹ *A.g.e.*, p. 23.

¹²⁰ Abdul Aziz Said, Charles O. Lerche, Jr. and Charles O. Lerche III, *a.g.e.*, p. 21.

güvenliğini korumak yönünde kullanacaktır.¹²¹ Buna göre, dış tehditler nedeni ile siyasetçiler bazen gelen tehdidi toplumsal kaynaklara dayanarak karşılamak için yeni kimlik unsurları yaratmayı, eski kimlik alanlarını genişletmeyi ya da onları belli bir amaca yönlendirmeyi tercih edebilecektir.

Bu açıdan bakınca, güvenlik, nasıl bireysel anlamda “tehdit unsurundan uzak olma” anlamına geliyorsa, uluslararası sistem içinde de “devletlerin ve toplumların bağımsız kimliklerini ve işlevsel bütünlüklerini korumaları”, bu anlamda herhangi bir tehditten uzak olmaları anlamına gelecektir.¹²² Sonuçta birey de, toplum da, devlet de kendi varlığını devam ettirme güdüsüyle hareket etmektedir. Hayatta kalabilme (survival), ister birey, ister devlet olsun, tüm aktörler için en önemli meseledir. Bir toplum için hayatta kalabilmenin en önemli yolu kimliğini koruyabilmektir diyen Ole Wæver, “varlığına yönelik tehditler”den bahseden bir toplumun en büyük korkusunun aslında “biz” olarak yola devam edememek olduğuna düşünmektedir. “Alıştığımız” ya da “olmak istediğimiz” “biz” olamamak, bir toplum ve onu temsil eden devlet mekanizması için hayati bir sorun olacaktır.¹²³

Bu makalenin “kimliğin güvenliğinin” önemli olduğuna dair iddiası, konstrüktivist söylemle de uyum içindedir ve ilhamını Giddens’in “ontolojik güvenlik” kavramından almaktadır. Giddens’a göre, bireyler ontolojik (hem bedensel, hem de ruhsal varlıklarına dair) güvenliklerini sağlamak için birtakım rutin davranış kalıpları geliştirmiştir. Bu kalıplar sayesinde tehlikelere karşı mücadele edebilmekte, korkularını yenebilmektedirler. Korkuyla bağlantılı olan ve gerçeklerden ziyade algılara dayanan endişe, kontrol edilemeden

216

Security
Strategies

Year: 8

Issue: 16

¹²¹ Steven Saideman, “Thinking Theoretically about Identity and Foreign Policy”, Shibley Telhami and Michael Barnett (eds.), *Identity and Foreign Policy in the Middle East*, London: Cornell University Press, Ithaca, 2002, 169-200, p. 170.

¹²² Barry Buzan, 1991, *a.g.e.*, pp. 18-19.

¹²³ Ole Wæver, 1993, *a.g.e.*, pp. 25-26.

büyüdüğü takdirde kişinin öz-kimliğini tehdit eden bir hal alacaktır.¹²⁴ Sonuçta güvenlik çocukluk yıllarından itibaren bireyin en az açlık ve susuzluk kadar önemli bir ihtiyacı hâline gelmektedir. Ontolojik güvenliğe ulaşmadaki en önemli faktörlerden biri karşı tarafa duyulan “güven”dir. Jennifer Mitzen, birey ya da toplumlar gibi, devletlerin de ontolojik güvenliğe ulaşma çabasında olduğunu öne sürmektedir. Bireyler, etraflarını saran çevrenin, belirsiz ve istikrarsız özellikler göstermesinden olumsuz etkilenmektedir, çünkü birey kendisini güvende hissetmek için netlik ister; olabilecekleri tahmin edebilmek ve geleceği planlayabilmek için sürekli bir çaba içindedir. Giddens’in “ontolojik güvenlik” dediği şey de aslında bireyin “kendi olmak” ve “beklentilerini gerçekleştirebilmek” için istikrara ihtiyaç duymasıdır.

Ontolojik güvenliği sadece bedenin değil, “öz”ün güvenliği olarak tanımlayan Mitzen’e göre, mesele kimliğin güvence altına alınması, araçlarla amaçların uyumlaştırılmasıdır; tercihler ve eylemler bu sayede gerçek anlamda hayata geçirilebilirler.¹²⁵ Aksi takdirde yani beklenti ve ihtiyaçların karşılanmaması durumunda, korku ve endişe meydana gelir ki, bu durumun değişmesi için ya çıkar tanımları değişecek ya da çatışmaya gidilecektir.¹²⁶ Genelde realist, özelde de rasyonel seçim akımını takip edenlerin iddia ettiğinin aksine, bir devletin sadece maddi birtakım çıkarlar için değil, ahlaki, insani ya da onursal sebeplerle de kolaylıkla çatışmaya girebildiği düşünüldüğünde, yine ontolojik güvenlik kavramı açıklayıcı olabilmektedir. Çünkü yukarıda sayılan ahlaki, insani ya da onursal sebepler, bireyde olduğu gibi, toplum ya da devletlerde de “öz”ün bütünlüğünü korumakla ilgili

¹²⁴ Anthony Giddens, “The Self: Ontological Security and Existential Anxiety” Anthony Giddens, *Modernity and Self Identity: Self and Society in the Late Modern Age*, Polity Press, New York, 1991, pp. 44-45. Ayrıca bakınız: Alexander Wendt, 1999, *a.g.e.*, p.131.

¹²⁵ Jennifer Mitzen, “Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma”, *European Journal of International Relations*, Vol: 12, No. 3, 2006, pp. 341-370.

¹²⁶ Alexander Wendt, 1999, *a.g.e.*, p.132.

kaygıların yansımalarıdır.¹²⁷

Bireyler gibi ontolojik güvenlik arayışındaki devletler de, üzerlerine kuruldukları değerlerden vazgeçmeden, içeride ve dışarıda istikrarın peşindedir ve diğer devletlerle rutin ilişkiler geliştirerek dış dünyayı göreceli olarak güvenli ve istikrarlı hâle getirmeye çalışmaktadır. Daha da önemlisi, bu istikrarın bazen olumsuz koşullardan sağlanıyor olmasıdır. Yani kimliğin de korunması üzerinden elde edilmeye çalışılan ontolojik güvenliğe, gerekirse mevcut bazı çatışmalardan beslenerek de ulaşılmaya çalışılmaktadır. Mitzen, örneğin İsrail-Filistin çatışmasının bir türlü sonuçlanamıyor olmasını bu tarz bir reflekse dayandırmakta; bazı devletlerin kendi istekleri ile içinde oldukları “güvenlik ikilemini” sürdürmeyi tercih ettiklerini belirtmektedir.¹²⁸ Bu iddia realist söylemin “devletler daima güvenlik ikileminden kurtulma çabasıdır” fikrine de karşı çıkan bir tezdır. Ancak çatışma nedeni ideoloji ve din gibi soyut ve üzerinde anlaşmaya varılması zor kavramlar olunca, Henry Kissinger gibi realistler dahi bu çözümsüzlük hâlinin neden devam ettirilmek isteneceğinin ipuçlarını vermektedir:

218

Security
Strategies

Year: 8

Issue: 16

“Orta Doğu anlaşmazlıkları 17. Yüzyıl Avrupa’sındakilere en çok benzeyenlerdir. Bu anlaşmazlıkların kökeni Atlantik bölgesinde ve Yeni Dünya’da olduğu gibi ekonomik veya Asya’da olduğu gibi stratejik değil, ideolojik ve dindir. Westphalia barış diplomasisinin vecizeleri burada uygulanamaz. Sorun özel bir şikâyetten çok, diğer tarafın meşruiyeti, yani varlığı olduğunda, uzlaşma ulaşılmaması zor bir şey hâline gelir.”¹²⁹

Tüm bunlar ortaya koymaktadır ki, ontolojik güvenlik ihtiyacı, klasik anlamıyla önde görmeye alıştığımız fiziksel güvenlik ihtiyacının önüne geçmektedir. Bu tür durumlarda sırf karşıt kimliğin, diğer bir deyişle “öteki”nin varlığı ve “öteki”yle olan çatışma hâlinde beslenen

¹²⁷ Bu konuda örnek olaylarla desteklenmiş ayrıntılı bir çalışma için bakınız: Brent J. Steele, *Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State*, Routledge, London, 2007.

¹²⁸ Jennifer Mitzen, *a.g.e.*, p. 24-25.

¹²⁹ Henry Kissinger, *Amerika’nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, Çev. Tayfun Evyapan, METU Press, Ankara, 2002, s. 17-18.

“ben”, varlığını yeniden anlamlandırmakta, güvenliğini ve istikrarını bu sayede ayakta tutmaktadır. Kendi kimliğini “öteki” üzerinden yapılandırılan benlik, bu bağımlı ilişkinin doğası gereği kendisini sürekli yeniden üretmekte; ayakta kalabilmek için bir anlamda özünü tekrar tekrar restore etmektedir.¹³⁰ Bu ve benzeri fikirler bize, bazı toplumların ya da devletlerin bir “tehdit” ya da “düşman” imgesine sürekli olarak ihtiyaç duyabileceğini düşündürmektedir. Herkül Milas’ın *Türk ve Yunan Romanlarında “Öteki” ve “Kimlik”* adlı eserinde öne sürdüğü gibi:

“Ulusal kimlik ‘öteki’ne gerek duymaktadır. Ulusal gurur üstünlük üzerine, üstünlük ise ancak daha aşağı ulusların varlığı üzerine kurulabilir. Yani bir siyasal meşruiyet projesi gereksiniminden oluşan ‘öteki’ imajı, konjonktürel olduğunda zamanla değişmeye hatta yok olmaya açikken, kimlik gereksinmesi sonucunda oluş(turul)an ‘öteki’ imajı değişmeye direnç göstermektedir.”¹³¹

Amerikan dış politikasını incelediği *Writing Security: The United States Foreign Policy and the Politics of Identity* adlı kitabında David Campbell, realistlerin aksi yöndeki tüm iddialarına rağmen, “Sovyetler Birliği”, “uluslararası terörizm”, “göç” ya da “uyuşturucu ticareti”nin tamamen Amerikan ulusal güvenlik söyleminin yaratmış olduğu tehditler olduğunu öne sürmektedir.¹³² Post-yapısalcı Campbell’ın realist ekolden gelenlere ait görüşlerle büyük oranda bir zıtlık oluşturması sürpriz değildir. Campbell’ın daha çok bir “icat”, ya da yeni bir “yaratılış” olarak tanımladığı bu tehditler, realistler tarafından son derece derinden hissedilmiş, varlığının tartışılması son derece anlamsız görülen, sözde somut gerçeklikler hâlini almıştır. Kissinger Soğuk Savaş sona erdikten sonra “Sovyet tehdidinin gerçekliğine” dair sorgulamaları şu sözlerle yanıtlamıştır:

“...Soğuk Savaş Birleşik Devletler tarafından icat edilmemişti; [o dönemde yönetimde çalışanlar] ülkelerinin ve genel olarak özgür insanların temel

¹³⁰ Ted Hopf, 2002, *a.g.e.*, p. 264.

¹³¹ Herkül Milas, *Türk ve Yunan Romanlarında ‘Öteki’ ve ‘Kimlik’*, İletişim, İstanbul, 2005, s. 332.

¹³² David Campbell, *Writing Security: The United States Foreign Policy and the Politics of Identity*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1992, pp. 195-199.

güvenliğini ve değerlerini etkileyen bir mücadeleye giriştiklerini düşünüyorlardı ve buna inanmak için geçerli nedenleri vardı...”¹³³

Kissinger gibi realistlerin, tehdidin Campbell’in öne sürdüğü gibi kasıtlı birer icat olduğu fikrine inanmalarını beklemek neredeyse imkânsızdır. Ancak post-yapısalcılara göre, varlığının zayıf yanlarını örtbas edebilmek ve “öteki” üzerinden “ne kadar iyi ve doğru olduğunu” tekrar tekrar gösterebilmek için, çoğu devlet gerekirse gerçekte “hayal ya da kurgudan” ibaret olan bir tehdidin yardımına ihtiyaç duymakta; varlığını bu sayede sürdürme çabasına girmektedir. Sonuçta dost ve düşman tanımları her zaman mutlak gerçekliklerin ifadesi olmak zorunda değildir. “Ben”in özerk varlığının önünde bir engel olarak durduğu ve “ben”e karşı şiddet kullanacağı varsayılan “Düşman” aslında “öteki”nin farklı şekillerdeki temsillerinden ibarettir.¹³⁴ İnsan (ve dolayısıyla toplum) psikolojisinin doğal bir ihtiyacı olarak görülen öteki ayrıştırmaları çoğu zaman bir düşman algısına dönüşmekte, işin içine algı girdiğinde ise eldeki verilerin ne kadarının somut bir gerçeklik, ne kadarının bir kurgu olduğuna dair veriler muğlâklaşmaktadır. Yine de bu süreç değişime tamamen kapalı bir süreç değildir. Yani “ben” ve “öteki” arasında zamanla yumuşayan, olumlu yönde değişen bir ilişkinin gelişmesi de mümkün olabilmektedir. Kolektif kimlikler üzerinde normların etkisini inceleyen konstrüktivistler kimliğin değişime açık yapısının “tehdit” ve “çıkar” algılarında farklılıklara neden olacağını öne sürmektedir. Örneğin, uzun bir süre birbirini önemli bir tehdit unsuru olarak gören Almanya ve Fransa, 20. Yüzyıl’da içinde yer aldıkları ittifaklar ve bu ittifakların getirdiği kurallar gereği ulusal kimliklerinin “öteki” ile ilgili algılarını büyük oranda değiştirebilmiş; dost ve düşman tanımlarını yenileyebilmiştir. Almanya ve Fransa örneğinde görüldüğü üzere, içinde bulunulan iç ve dış koşullar bir devletin kimliğine şekil verebilmekte¹³⁵; sonradan kazanılan bir kolektif kimlik, örneğin NATO

220

Security
Strategies

Year: 8

Issue: 16

¹³³ Henry Kissinger, *a.g.e.*, p. 229.

¹³⁴ Alexander Wendt, 1999, *a.g.e.*, pp. 260-261.

¹³⁵ P. J. Katzenstein (ed), *The Culture of National Security: Norms and Identity in*

(Kuzey Atlantik Paktı Teşkilatı) ya da AB (Avrupa Birliği) üyeliği, o devletin “ulusal çıkar” tanımlarında farklılaşmalara neden olabilmektedir.¹³⁶

Konstrüktivistlere göre, kimlik, “verili” ve “sabit” değil, “yapılan”, “inşa edilen” bir kavram olduğu için, ulusal çıkar dediğimiz kavram da bu inşa sürecinden nasibini almaktadır. Yani sistemdeki kimlik ve çıkarlar (aktör ve yapı arasında geçen) interaktif bir sürecin sonucudur.¹³⁷ Konstrüktivistlere göre, dış politikanın temel yapısı materyal değil sosyal bir özellik gösterdiğinden, bu yapı aktörlerin kimliklerine olduğu kadar, çıkarlarına da şekil vermektedir. Aktörlerin farklı kimlik ve çıkar tanımlarının birbirleriyle etkileşimi sonucunda ortaya çıkacak sonuç, diğer bir deyişle, kimlik ve çıkarları uyumlaştırma başarısı ise uluslararası platformda herhangi bir “iş birliği”nin mümkün olup olmayacağını belirleyen unsurdur.¹³⁸ Aktörler, etraflarını saran sistem içinde ortak kimlik ve değer çatıları altında bir araya geldikçe, çatışmalardan uzak durma ve iş birliğine yönelme eğilimi içindedirler.¹³⁹ Görüldüğü gibi, kimlik ve çıkar arasında, kimlik ve güvenlik algısı arasındaki ilişkiden kaynaklanan, yine etkileşime ve değişime açık bir ilişki vardır. Bireyler gibi devletler için de sahip olunan kimlik yapısını korumak, güvende olup olunmadığına dair algıya şekil vermekte, temel çıkar tanımları arasına “kimliğin korunması ve yayılmasının” da yerleştirilmesine neden olmaktadır. Ancak kimlik ve güvenlik ilişkisi içinde, kimliğin güvenliği kadar önemli bir başka etkileşime açık boyut daha vardır. O da aktörlerin güvenlik algısının, sahip olunan kimlik niteliklerinden bağımsız olarak ortaya çıkamayacağı; devletler özelinde, ulusal güvenlik algısının, ulusal kimlik nitelikleri tarafından belirlenmekte olduğudur.

World Politics, Columbia University Press, New York, 1996, 1-32, p. 22.

¹³⁶ *A.g.e.*, p. 2.

¹³⁷ Alexander Wendt, 1992, *a.g.m.*, p. 402.

¹³⁸ *A.g.e.*, p. 189.

¹³⁹ Y. Bozdağlıoğlu, *a.g.e.*, p. 22.

“Güvenliğin Kimliği”

Güvenlik içinde yer aldığı şartlardan bağımsız olarak ele alınabilecek bir kavram değildir. Güvenliğe sabit bir anlam yüklemek mümkün olmadığı gibi, güvenliğin “sonuç”tan ziyade, “süreç” olduğu dahi söylenebilir.¹⁴⁰ Mevcut güvenlik tanımları belirli bir söylem yapısı içinde, belirli bir zamanda ortaya konulmuş tanımlardır. Soğuk Savaş sonrasında belirgin değişimler geçiren güvenlik çalışmaları, 11 Eylül 2001 sonrasında çeşitli tartışmaların öznesi olmuştur.¹⁴¹ Güvenlik, etrafını çevreleyen diğer şartların yanı sıra, kim tarafından tanımlandığıyla da yakın bir ilişki içindedir. Güvenliğin ya da güvensizliğin genellikle Batı merkezli tanımlanması dünyanın geri kalan bölgelerinde belirgin bir tepkinin doğmasına sebep olmuş; evrensel bir “güvenlik” tanımının yapılabileceğini tartışmaya açmıştır.¹⁴² Bu bölümde “güvenliğin kimliği” ile kastedilen, aktörlerin “kendileri” ve “ötekilerle” ilgili algılarının mevcut “tehdit” ve “çıkart” tanımlarını etkileyeceği; bu durumun da tehdit ve çıkart tanımları ile yakın bir ilişki içinde olan “güvenlik algısına” şekil vereceği varsayımı üzerine kuruludur. Bu noktada sadece “ulusal güvenlik” kavramı bile tek başına pek çok şey ifade etmektedir. Aleyhteki tüm tartışmalara rağmen günümüz uluslararası ilişkilerinin başat aktörleri hala

222

Security
Strategies

Year: 8

Issue: 16

¹⁴⁰ Anthony D. Lott, *a.g.e.*, p. 28. Kimliğin sürekli değişen, dinamik yapısı akla getirildiğinde, aynı şeyi kimlik için söylemek de pekâlâ mümkündür.

¹⁴¹ Steve Smith and Amitav Acharya, “The Concept of Security Before and After September 11”, *Institute of Defence and Strategic Studies Working Paper*, No. 23, Singapore, May 2002.

¹⁴² Mohammed Ayoob’un çalışmaları bu konuda dikkat çeken eserler arasındadır. Ayoob, Batı dünyasında neredeyse beş asır süren devlet-inşa sürecinin, Üçüncü Dünya ülkeleri göz önüne alındığında çok eski ve oturmuş olduğunu, bu nedenle de, devlet-inşa süreçleri sadece kolonyal dönem sonunda başlayan Üçüncü Dünya ülkelerinin Batı ile aynı güvenlik parametreleri içinde değerlendirilmelerinin doğru olmayacağını öne sürmektedir (Mohammed Ayoob, *The Third World Security Predicament: State Making, Regional Conflict and the International System*, Lynne Rienner, London, 1995; B. L. Job (ed.), *The Insecurity Dilemma: National Security of Third World States*, CO: Lynne Rienner, Boulder, 1992).

devletlerdir. Devletler ise güvenlikle ilgili tercihlerini belirlerken “ulusal” güvenlik boyutuna öncelik vermektedirler. Sadece iç sorunlarda değil, dışarıda yaşanan meselelerde de temel kriter ulusal güvenliğin ne derece tehlikede olduğu sorusudur. Uluslararası ortamın güvenliği önemli olmakla beraber, bu daha çok ulusal güvenliğin tehdit altında olma oranına bağlı olarak aciliyet kazanmaktadır.

Ulusal güvenliğin sağlanması doğrudan devletin bekasını ilgilendirdiğinden, “ulusal kimliğin korunması”, ulusal çıkar tanımlarında ilk sırayı almaktadır. Ulusal güvenliğin neye göre tanımlandığı ise aynı anda hem tarihi, hem coğrafyayı, hem kültürel değerleri tartışma konusu yapmaktadır. Wittgenstein’in dilin önemiyle ilgili vurgusu bile kolaylıkla güvenlik konusuna uygulanabilir. Bildiğimiz gibi dil kültürün en önemli yapıtaşlarından biridir. Eğer kullandığımız dilin sınırları, Wittgenstein’in dediği gibi, dünyamızın da sınırlarını belirliyorsan¹⁴³, tehlike, tehdit ya da çıkar gibi kavramlara da şekil veriyor demektir. Bu durumda tüm bu kavramlar, objektif birer gerçeklik olmak yerine, dilin sınırlarına dayalı öznel çıkarımlara dönüşmektedir.¹⁴⁴ Güvenlik konusu korkulardan da bağımsız değildir. Bir realist olarak maddi unsurlardan asla kopmamakla beraber, Hans Morgenthau, güvenliğin psikolojik boyutuna da dikkat çekmiştir. Morgenthau, güvende olmama hissini korkular üzerinden açıklama eğilimindedir. Buna göre tıpkı bireyler gibi devletler de, öncelikle korkuları nedeniyle silahlanmaktadır. Bireyi ya da devleti güvende olmadığı duygusuna iten faktörlerden biri korkularıdır.¹⁴⁵ Morgenthau gibi realistler için bu korkunun arkasında her zaman somut maddi gerekçeler de mevcuttur. Ancak yine de söz konusu olan psikolojinin, sanıların, algıların fazlasıyla işin içine girdiği “korku” meselesi olduğunda sadece maddi unsurlarla açıklama yapmak gerçekçi

¹⁴³ Ludwig Wittgenstein, *Tractatus Logico-Philosophicus*, İngilizceye çeviren Kessinger Publishing, 2004, p. 48.

¹⁴⁴ Anthony D. Lott, *a.g.e.*, p. 5.; P. J. Katzenstein *a.g.e.*

¹⁴⁵ Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Alfred P. Knopf, New York, 1967, p. 404.

olmayacaktır. Korkularımız kimliğimizden bağımsız olmayacağına göre, bugün teorisyenlerin büyük bir kısmının neden kültür ve kimliğin güvenlik üzerindeki olası etkilerini araştırmaya yöneldiklerini anlamak kolaylaşacaktır. Konstrüktivistlere göre güvenlik kültürü tarafından tarihsel bir süreçte şekillendirilmektedir; askerî kabiliyetler oranında ortaya konulan objektif bir nitelik değildir.¹⁴⁶ Katzenstein'in da altını çizdiği gibi, devletlerin askerî kararlarına dahi kültürel ve kimliksel nitelikler yön vermektedir.¹⁴⁷

Kültür ve kimliğin tek başına hiçbir açıklayıcı gücü olmayacağını; aktörlerin bu unsurları sadece kendi çıkarlarını daha ileriye götürebilmek için kullanıldığını ima eden rasyonel seçimcilerin aksine, konstrüktivistler bu iki kavrama özel anlamlar yüklemektedir. Onlar için mesele, aktörlerin sadece bencil amaçların peşinde koştuğu düşünülen klasik söylemden çok daha karmaşıktır.¹⁴⁸ “Ben ve öteki arasındaki ayrımlara dayanan kimlik tanımları, ulusal güvenlik politikaları üzerinde güçlü etkileri olan tehdit ve çıkar tanımlarını içinde barındırmaktadır”¹⁴⁹ Realist yaklaşımı savunanları en fazla zorlayan meselelerden biri tehdit konusudur. Bir devlet için tehdit sayılabilen bir durum, bir başka devlet için, bırakın tehdit olmayı, olumlu bir unsur olarak bile görünebilir. Daha önce de belirttiğimiz gibi tehdidi belirleyen asıl unsur mevcut bir gücün aslında ne şekilde algılandığıdır. Bir devlet tehdidi neye göre belirleyecektir? Kimi dost, kimi düşman olarak kabul edecektir? Realistler, kullandıkları araçların büyük kısmı maddi temellere dayandığı için, bu konuya yeterli açıklama getirememektedir. Konstrüktivistlerin ısrarla altını çizdiği üzere, tehdit aktörlerin içinde bulunduğu sosyal ortamdan bağımsız değildir. Bu nedenle tehdidin içinde bulunduğu çevreyle karşılıklı sosyal bir etkileşim sürecinde inşa edilmiş olması gerekir. Her devletin tehdit algısı kendi şartları dâhilinde gerçekleşir. Tehdit algılamasında

224

Security
Strategies

Year: 8

Issue: 16

¹⁴⁶ Audie Klotz and Cecelia Lynch, *a.g.e.*, p.17.

¹⁴⁷ P. J. Katzenstein *a.g.e.*

¹⁴⁸ Alexander Wendt, 1999, *a.g.e.*, p. 36.

¹⁴⁹ P. J. Katzenstein *a.g.e.*, pp. 18-19.

içinde bulunulan sosyal, siyasal, kültürel ve çevresel durumun yanı sıra, geçmiş deneyimlerden güç alan iç ve dış dinamiklerin de etkili olduğunu söylemek mümkündür. Jutta Weldes'in *Cultures of Insecurity: States, Communities, and the Production of Danger* (Güvensizlik Kültürleri: Devletler, Toplumlar ve Tehlike Üretimi) adlı derleme eserde vurgulamak istediği nokta da bu çerçevede ele alınabilir. Weldes'e göre, söylemler toplumda hangi tehdit unsurunun daha fazla öne çıkarılacağına etki etmektedir ki, söylemleri aktörlerin içinde bulunduğu sosyal çevre, kültür ve kimlik yapısından ayrı düşünmek mümkün değildir.¹⁵⁰ Katzenstein, güvenliğe sosyolojik olarak yaklaşırken, Weldes daha çok antropolojik açıklamalar getirmeye çalışmaktadır.

Tüm bu faktörlerin ışığında tehdit algılamalarının subjektif bir yapı arz etmesi kaçınılmazdır. Tehditle iç içe olan “tehlike” kavramı için de aynı durum söz konusudur. Bireylerin hayatlarında olduğu gibi devletlerin hayatlarında da tehlike ve tehdit tanımları değişiklikler gösterebilir. Her şeyden önce bu sosyal çevrenin aktörlerle ilişkisi dâhilinde sürekli değişime açık bir yapı sergilemesindedir. Konstrüktivist yaklaşımın değişime bu kadar pay vermesinin altında yatan neden de budur. Bireylerin de, devletlerin de söylem ve eylemleri aynı kalmak zorunda değildir. Devletlerin davranışlarını, stratejilerini, tercihlerini derinden etkilemekte olan çıkarlar için de aynı durum geçerlidir. Realistlere göre çıkar devletin varlık sebebi ve buna bağlı olarak geliştirdiği temel dış politika refleksidir.¹⁵¹ Ancak, çıkar kavramının da tıpkı tehlike ve tehdit gibi, sadece materyal araçlarla açıklanmaya çalışılması eksik olacaktır. Düşüncelerin eylemler

¹⁵⁰ Jutta Weldes, “The Cultural Production of Crisis: U.S. Identity and Missiles in Cuba”, Jutta Weldes, Mark Laffey, Hugh Gusterson and Raymond Duvall (eds.), *Cultures of Insecurity: States, Communities, and the Production of Danger*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1999, pp. 35-63.

¹⁵¹ Şaban Çalış ve Erdem Özlük, “Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü: İdealizm-Realizm Tartışması”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 2007, Sayı: 18, 225-245, s. 231.

üzerindeki kapsamlı etkisinden bahseden Wendt'e göre aslında çıkarlar düşüncelerden ibarettir. Her ne kadar uluslararası ilişkilerde güç ve çıkar önemli unsurlar olsa da, sonuçta bunlar kültürel olarak inşa edilmiş düşüncelerin ürünleridir.¹⁵² Bu nedenle de zaman içinde değişen şartların etkisiyle farklılaşmaları gayet tabiidir. Tüm bu bilgiler ışığında, birey ya da devletin "güvenlikten ne anladığı", "güvenliğine karşı hangi durumda nasıl bir tehdit algıladığı" ya da "güvenlik ve hayatta kalmak için neyi çıkar olarak belirlediği" konusunda, o birey ya da aktörün kimliği derin izler bırakmaktadır. Bu durumda, realist bakış açısıyla son derece somut nitelikler kazandırılan ve objektif bir olgu olarak kabul edilen güvenlik, aslında kimlik gibi soyut olgularla etkileşime giren, değişime açık bir yapı arz etmektedir. Bu nedenle de "güvenliğin de bir kimliği olduğu" iddiası, çeşitli örnekler üzerinden incelenebilen, güçlü temellere sahiptir.

Sonuç

Görüldüğü gibi, ne kimliğin, ne de güvenliğin tanımı, içinde bulunulan sistemden ve birbirleri ile olan etkileşimden ayrı düşünülmez. Bu kavramlar sadece bireyin iç dünyası ya da devletin iç işleri ile ilintili değildir. Sosyal bir olgu olan kimlik, aktörlerin "diğerleri" ile olan ilişkisi ile önemli bir etkileşim içindedir.¹⁵³ Zaten Wendt de, kimliği "kendimizin diğerleri ile ilişkilerimize göre anlamlandırılması" olarak görmektedir.¹⁵⁴ Bireyler ya da devletler, kimliklerini tanımlarken içinde oldukları çevreye ait olanlar (biz) ve olmayanlar (ötekiler) ayırımına sıkça başvurmaktadır. Post-modern söylemden gelen William Connolly'nin çalışmalarında değindiği gibi, uluslararası ilişkiler de sonuçta bir "ötekileştirme süreci"dir. Uluslararası İlişkiler kuramını Doğu/Batı karşıtlığına (farklılığına)

226

Security
Strategies

Year: 8

Issue: 16

¹⁵² Alexander Wendt, 1999, *a.g.e.*, p. 41.

¹⁵³ Shibley Telhami and Michale Barnett, "Introduction: Identity and Foreign Policy in the Middle East", Shibley Telhami and Michael Barnett (eds.), *Identity and Foreign Policy in the Middle East*, London: Cornell University Press, Ithaca, 2002, 1-26, p. 8.

¹⁵⁴ Alexander Wendt, 1992, *a.g.m.*, p. 183.

bağlayan Connolly’ye göre, egemen benliği ifade eden modern benlik, farklı kimlikleri ötekileştirerek var olmaktadır. Bu “ötekileştirme” süreci uluslararası ilişkilerin de temelini oluşturmaktadır.¹⁵⁵ Bu makalede sıkça değinilen güvenlik algısı da, böyle bir süreçte şekillenmekte, kimlik ile yakın bir ilişki içinde tekrar tekrar yeniden üretilmektedir. Bu nedenle ne kimlik, ne de güvenlik tamamen durağan, değişime kapalı bir nitelik taşımaktadır. Yukarıda çeşitli örneklerle ortaya koyulduğu üzere, kimlik ve güvenlik arasında yakın ve dönüştürücü bir ilişki vardır ve bu ilişki, konstrüktivizmin sağladığı olanaklar içinde, dış politika analizine farklı bir boyut kazandırılabilir. Devletin insansılaştırılabileceğine duyulan inançla, bireysel kimlik ve güvenlik algısından yola çıkarak, devletin kimliği ve güvenlik algısı ve dolayısıyla da dış politikası detaylı bir şekilde analiz edilebilir. Bu analizi yaparken, ontolojik güvenlik tartışması içinden türetilebilecek “kimliğin güvenliği” kadar, “güvenliğin de bir kimliği olacağı” yani “kimlikten kaynaklanan niteliklerin güvenlik algısını da şekillendirebileceği” önerisi önemli katkılar sağlayacaktır.

SUMMARY

This article aims to re-address the relationship between identity and security and the place of this relationship in foreign policy analysis through a constructivist approach. The “social construction” and “interaction” concepts, which are brought forward by constructivism, propose that all meanings, accepted as “given” by the traditional IR theories regarding the concepts of security and thus foreign policy, must be re-considered. This enables some abstract concepts like culture and identity to have a transformative effect on security and foreign policy analyses. The article mainly claims that personal/national identity leaves its mark on personal/national security, therefore on

¹⁵⁵ William E. Connolly, *a.g.e.*, s. 73-91. Ayrıca Bakınız: F. Keyman, “Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark”, Atilla Eralp (der.), *Devlet Sistem ve Kimlik*, İletişim, İstanbul, 1996, 227-260, s. 257.

practices.

Regarding that claim, it first focuses on the main assumptions of constructivism especially on identity and then through the anthropomorphization of the state, it applies the assumptions on personal identity and behavior to explain the state identity and behavior. While doing that, it also tries to achieve outcomes on the formation of national identity and security perceptions of the states, which continue to be the most influential actors of world politics. By presenting the multi-dimensional and interactive relationship between identity and security, the unique contribution of the article is its claim that the “security of actors’ identity” is as significant as “the identity of the actors’ security”.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

228
Security
Strategies
Year: 8
Issue: 16

ANDERSON Benedict, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, New York: Verso, London, 1991.

AYOUB Mohammed, *The Third World Security Predicament: State Making, Regional Conflict and the International System*, Lynne Rienner, London, 1995.

BERGER Peter and LUCKMANN Thomas, *The Social Construction of Reality*, Penguin Books, New York, 1979.

BLOOM William, *Personal Identity, National Identity and International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge, 1990.

BOZDAĞLIOĞLU Y., *Turkish Foreign Policy and Turkish Identity: A Constructivist Approach*, London: Routledge, New York, 2003.

BUZAN Barry, *People, States and Fear: An Agenda for Security in the Post Cold War Era*, Harvester Wheatsheaf, London, 1991.

BUZAN Barry, WAEVER Ole and DE WILDE Jaap, *Security: A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner, Boulder- London, 1998.

- CAMPBELL David, *Writing Security: The United States Foreign Policy and the Politics of Identity*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1992.
- CASTELLS Manuel, *The Power of Identity*, Blackwell, Oxford, 2004.
- CHACE James and CARR Caleb, *America Invulnerable: The Quest for Absolute Security from 1812 to Starwars*, Summit Books, New York, 1988.
- CONNOLLY E. William, *Kimlik ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri*, Çeviren: Ferma Lekesizalın, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995.
- ERIKSON Erik, *Identity: Youth and Crisis*, W. W. Norton & Co., 1994.
- GELLNER Ernest, *Uluslar ve Ulusçuluk*, Çeviren: Büşra Ersanlı Behar ve Günay Göksu Özdoğan, İnsan Yayınları, İstanbul, 1992.
- GIDDENS Anthony, *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*, University of California Press, Berkeley, 1984.
- HOBBS, Thomas, *Leviathan*, Forgotten Books, 1976.
- HOBSBAWN J. Eric, *The Invention of Tradition*, Cambridge University Press, Cambridge, 1983.
- HOBSBAWN J. Eric, *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995.
- HOPF Ted, *Social Construction of International Politics: Identities and Foreign Policies, Moscow, 1955 and 1999*, London: Cornell University Press, Ithaca, 2002.
- JOB B. L. (ed.), *The Insecurity Dilemma: National Security of Third World States*, CO: Lynne Rienner, Boulder, 1992.
- KATZENSTEIN P. J., (ed.), *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, Columbia University Press, New York, 1996.
- KISSINGER Henry, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, Çeviren: Tayfun Evyapan, METU Press, Ankara, 2002.

- KLOTZ Audie and LYNCH Cecelia, *Strategies for Research in Constructivist International Relations*, Armonk, London: M. E. Sharpe, New York, 2007.
- LAPID Yosef and KRATOCHWIL Fredrich (ed.), *The Return of Culture and Identity in IR Theory*, Lynne Rienner Publishers, Boulder London, 1996.
- LOTT D. Anthony, *Creating Insecurity: Realism, Constructivism and US Security Policy*, Ashgate, Aldershot, Burlington, 2004.
- MAALOUF Amin, *Ölümcül Kimlikler*, Çeviren: Aysel Bora, Yapı Kredi, İstanbul, 2000.
- MCSWEENEY Bill, *Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.
- MILAS Herkül, *Türk ve Yunan Romanlarında 'Öteki' ve 'Kimlik'*, İletişim, İstanbul, 2005.
- MOLE Richard (ed.), *Discursive Constructions of Identity in European Politics*, Palgrave Macmillan, New York, 2007.
- MORGENTHAU J. Hans, *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Alfred P. Knopf, New York, 1967.
- ONUF Nicholas, *Worlds of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*, University of South Carolina Press, Columbia, 1989.
- ÖZKIRIMLI Umut, *Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel bir Bakış*, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1999.
- RINGMAR Erik, *Identity, Interest and Action: A Cultural Explanation of Sweden's Intervention in the Thirty Years War*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996.
- SAID Abdul Aziz, LERCHE Charles O., Jr. and LERCHE Charles O. III, *Concepts of International Politics in Global Perspective*, Englewood Cliffs, New Jersey, 1995.
- STEELE J. Brent, *Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State*, Routledge, London, 2007.

WALTZ Kenneth, *Theory of International Politics*, Addison–Wesley Series in Political Science, McGraw-Hill, Boston, 1979.

WENDT Alexander, *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999.

WITTGENSTEIN Ludwig, *Tractatus Logico-Philosophicus*, İngilizceye çeviren Kessinger Publishing, 2004.

ZEHFUSS Maja, *Constructivism in International Relations: The Politics of Reality*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002.

Makaleler:

ADLER Emanuel, “Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics”, *European Journal of International Relations*, Vol: 3, No. 3, 1997, 319-364.

ARIBOĞAN Deniz Ülke, “Güvenliksiz Barıştan, Barışsız Güvenliğe”, Toktamış Ateş (der.), *ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2004, 38-64.

ATEŞ Davut, “Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivizm: Ortayol Yaklaşımının Epistemolojik Çerçevesi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt. X, Sayı. 1, Haziran 2008, 213-235.

BALDWIN David, “The Concept of Security”, *Review of International Studies*, Vol: 23, No. 1, 1997, 5-26.

BAYLIS John, “International and Global Security in the Post-Cold War Era”, John Baylis and Steve Smith (eds.), *The Globalization of World Politics*, Oxford University Press, Oxford New York, 2005, 297-325.

BRUBAKER Roger and COOPER Frederick, “Beyond ‘Identity’”, *Theory and Society*, Vol: 29, No. 1, February 2000, 1-47.

CHECKEL T. Jeffrey, “International Norms and Domestic Politics: Bridging the Rationalist-Constructivist Divide”, *European Journal of International Relations*, Vol: 3, No. 4, 1997, 473-495.

ÇALIŞ Şaban ve ÖZLÜK Erdem, “Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü: İdealizm-Realizm Tartışması”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 2007, Sayı: 18, 225-245.

FERGUSON H. Yale and MANSBACH W. Richard, "Between Celebration and Despair: Constructive Suggestions for Future International Theory", *International Studies Quarterly*, No. 35, 1991, 363-386.

GASSET Y. Ortega, "Öteki'nin Yarattığı Tehlike ve Ben'in Yarattığı Şaşkınlık", *İnsan ve Herkes*, Çeviren: Neyire Gül Işık, Metis, İstanbul, 1995, 143-170.

GEORGE Jim and CAMPBELL David, "Patterns of Dissent and the Celebration of Difference: Critical Social Theory and International Relations", *International Studies Quarterly*, Vol: 34, No. 3, 1990, 269-293.

GIDDENS Anthony, "The Self: Ontological Security and Existential Anxiety" Anthony Giddens, *Modernity and Self Identity: Self and Society in the Late Modern Age*, Polity Press, New York, 1991.

GLEASON Philip, "Identifying Identity: A Semantic History", *The Journal of American History*, Vol: 69, No. 4, March 1983, 910-931.

HERZ H. John, "Idealist Internationalism and the Security Dilemma", *World Politics* 2, January 1950, 157-180.

HOGG A. Michael and McGARTY Craig, "Self-Categorization and Social Identity", Dominic Abrams and Michael A. Hogg, *Social Identity Theory: Constructive and Critical Advances*, London: Harvester, Wheatsheaf, New York, 1990, 10-27.

HOPF Ted, "The Promise of Constructivism in International Relations Theory", *International Security*, Vol: 23, No.1, 1998, 171-200.

HUDSON M. Valerie and VORE S. Christopher, "Dış Politika Analizinin Dünü, Bugünü ve Yarını", Erol Göka, Işık Kuşçu (der.), *Uluslararası İlişkilerin Psikolojisi*, ASAM, Ankara, 2002, 1-53.

JACKSON Patrick Thaddeus, (ed.), "Bridging the Gap: Towards a Realist-Constructivist Dialogue", *International Studies Review*, Vol: 6, No. 2, 2004a, 337-352.

JACKSON Patrick Thaddeus, (Forum Editor) "Is the State a Person? Why Should We Care?", *Review of International Studies*, Vol: 30, No. 2, 2004b, 255-316.

- JACKSON Patrick Thaddeus, “Hegel’s House, or People are States too”, *Review of International Studies*, Vol: 30, No. 2, 2004c, 281-287.
- JAVED Umbreen, “The Changing Trends of Security: Influence on South Asia”, *J.R.S.P.*, Vol: 45, No. 1, 2008, 59-73.
- KARAKAŞLI Karın, “Sakınılan Göze Öteki Batar”, *Radikal* 2, 7 Haziran 2009.
- KATZENSTEIN P. J. (ed), *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, Columbia University Press, New York, 1996, 1-32.
- KEITH Michael and PILE Steve, “The Place of Politics” Michael Keith and Steve Pile (eds.), *Place and the Politics of Identity*, New York: Routledge, London, 1996, 1-40.
- KEYMAN F., “Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark”, Atilla Eralp (der.), *Devlet Sistem ve Kimlik*, İletişim, İstanbul, 1996, 227-260.
- KOWERT Paul, “Ulusal Kimlik: İçsel ve Dışsal”, *Uluslararası İlişkilerin Psikolojisi*, ASAM, Ankara, 2002.
- KUBALKOVA Vendulka, ONUF Nicholas and KOWERT Paul, “Constructing Constructivism”, V. Kubalkova, N. Onuf and P. Kowert (eds.), *International Relations in a Constructed World*, Armonk, M. E. Sharpe, New York, 1998, 3-21.
- KÜÇÜK Mustafa, “Uluslararası İlişkiler Kuramında Konstrüktivist Dönüşü Anlamak”, *Ege Akademik Bakış*, Vol: 9, No. 2, 2009, 771-795.
- LAPID Yosef, “The Third Debate: On the Prospects of International Theory in a Post-Positivist Era”, *International Studies Quarterly*, Vol: 33, No. 3, September 1989, 235-254.
- LOCK Edward, “International Politics as Politics: Changing US Foreign Policy Discourse”, Paper Presented at the *Oceanic Conference on International Studies*, ANU, Canberra, 14-16 July 2004.
- MEARSHEIMER J. John, “The False Promise of International Institutions”, *International Security*, Vol: 19, No. 3, 1994-95, 5-49.
- MERCER Jonathan, “Anarchy and Identity”, *International Organization*, Vol: 49, No. 2, Spring 1995, 229-252.

MITZEN Jennifer, "Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma", *European Journal of International Relations*, Vol: 12, No. 3, 2006, pp. 341-370.

NEUMANN B. Iver, "Avrupa Kimliği, AB Genişlemesi ve Entegrasyon/Dışlama Bağintısı", *Avrasya Dosyası, Avrupa Birliği Özel*, Vol: 5, No. 4, 1999.

NIVA Steve, "Contested Sovereignities and Postcolonial Insecurities in the Middle East", Jutta Weldes, Mark Laffey, Hugh Gusterson and Raymond Duvall (eds.), *Cultures of Insecurity: States, Communities, and the Production of Danger*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1999, 147-172.

ÖVET Talha, "Avrupa 'Öteki'si", *TASAM Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı. 11, 2007, 94-103.

ÖZCAN Gencer, "Doksanlı Yıllarda Türkiye'nin Değişen Güvenlik Ortamı", Gencer Özcan ve Şule Kut (der.), *En Uzun On Yıl: Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar*, Boyut Kitapları, İstanbul, 1998, 13-43.

REUS-SMIT Christian, "Constructivism", S. Burchill, A. Linklater, R. Devetak (eds.), *Theories of International Relations*, Pelgrave Macmillan, New York, 2005, 188-212.

SAIDEMAN Steven, "Thinking Theoretically about Identity and Foreign Policy", Shibley Telhami and Michael Barnett (eds.), *Identity and Foreign Policy in the Middle East*, London: Cornell University Press, Ithaca, 2002. 169-200.

SMITH Steve, "The Contested Concept of Security", Ken Booth (ed.) *Critical Security Studies & World Politics*, Viva Books, New Delhi, 2005, 27-62.

SMITH Steve and ACHARYA Amitav, "The Concept of Security Before and After September 11", *Institute of Defence and Strategic Studies Working Paper*, No. 23, Singapore, May 2002.

STARGARDT Nicholas, "Origins of the Constructivist Theory of the Nation", Sukumar Perival (ed.), *Notions of Nationalism*, London, New York: Central European University Press, Budapest, 1995, 83-106.

STRYKER Sheldon and STATHAM Anne, “Symbolic Interaction and Role Theory”, Gardner Lindzey and Elliot Aronson (eds.), *Handbook of Social Psychology*, New York, 1955, 311-378.

TELHAMI Shibley and BARNETT Michale, “Introduction: Identity and Foreign Policy in the Middle East”, Shibley Telhami and Michael Barnett (eds.), *Identity and Foreign Policy in the Middle East*, London: Cornell University Press, Ithaca, 2002, 1-26.

WAEVER Ole, “Societal Security: The Concept”, Ole Waever, Barry Buzan, Morten Kelstrup and Pierre Lemaitre, *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, Pinter Publishers, London, 1993, 17-40.

WAEVER Ole, “Insecurity and Identity Unlimited”, Copenhagen, *Center for Peace and Conflict Research, Working Papers*, 14, 1994.

WALT M. Stephen, “The Renaissance of Security Studies”, *International Studies Quarterly*, Vol: 35, No. 2, 1991, 211-239.

WELDES Jutta, “The Cultural Production of Crisis: U.S. Identity and Missiles in Cuba”, Jutta Weldes, Mark Laffey, Hugh Gusterson and Raymond Duvall (eds.), *Cultures of Insecurity: States, Communities, and the Production of Danger*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1999, 35-63.

WENDT Alexander, “Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics”, *International Organization*, Vol: 46, No: 2, Spring 1992, 391-425.

WENDT Alexander, “Collective Identity Formation and the International State”, *American Political Science Review*, Vol: 88, No. 2, June 1994, 384-397.

WENDT Alexander, “The State as Person in International Relations Theory”, *Review of International Studies*, Vol: 30, No. 2, 2004, 289-316.

WENDT Alexander, “Constructing International Politics”, Stephen Chan and Cerwyn Moore (eds.), *Theories of International Relations*, Vol: IV, Sage Publications, London, 2005, 201-211.

WOLFERS Arnold, “National Security as an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, Vol: 67, No. 4, 1952, 481-502.

ZEHFUSS Maja, "Constructivism and Identity: A Dangerous Liaison", Stefano Guzzini and Anna Leander (eds.), *Constructivism and International Relations: Alexander Wendt and His Critics*, New York: Routledge, 2006, London, 93-117.

İnternet Kaynakları:

AKDEMİR Erhan, "11 Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Terörist Saldırılarının Ardından İslam'ın Avrupa'da Algılanışı", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt. 8, Sayı.1, Yıl. 2009, 1-27, <http://ataum.ankara.edu.tr/16.pdf>, (Erişim tarihi: 26.12.2009).

FEARON James, What is Identity (As We Now Use the World)?, (<http://www.stanford.edu/~jfearon/papers/iden1v2.pdf>) (Erişim tarihi: 23.06.2008).

236

Security
Strategies

Year: 8

Issue: 16

237

Güvenlik
Stratejileri

Yıl: 8

Sayı:16